

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЧЕРНІГІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»**

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

**Методичні вказівки до самостійної роботи здобувачів
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти:
033 – Філософія, 035 – Філологія, 101 – Екологія, 181 –
Харчові технології, 201 – Агронімія,
205 – Лісове господарство, 242 – Туризм**

Затверджено
на засіданні кафедри
філософії і суспільних наук
протокол № 3
від 27.03.2023 р.

ЧЕРНІГІВ 2023

Історія України. Методичні вказівки до самостійної роботи здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальностей: 033 – Філософія, 035 – Філологія, 101 – Екологія, 181 – Харчові технології, 201 – Агрономія, 205 – Лісове господарство, 242 – Туризм / Укладач: Колєватов О.О. Чернігів: НУ «Чернігівська політехніка» 2023. 50 с.

Укладач: Колєватов Олексій Олександрович, кандидат історичних наук,
доцент, доцент кафедри філософії і суспільних наук

Відповідальний за випуск: Шакун Н.В., кандидат філософських наук, доцент,
завідувач кафедри філософії і суспільних наук

Рецензент: Герасименко Олена Володимирівна, кандидат історичних наук,
доцент, доцент кафедри філософії і суспільних наук
НУ «Чернігівська політехніка»

Вступ

Історія України – одна зі складових усього спектра історичних наук – відіграє провідну роль у процесі формування високої історичної свідомості та політичної культури. У сучасних умовах зростає роль «Історії України» як інструмента пізнання історичних процесів, гуманістичних засад виховання патріотизму, формування світогляду й історичного мислення для активізації громадянської діяльності здобувачів вищої освіти.

Курс «Історія України» є одним із визнаних компонентів загальної гуманітарної підготовки спеціалістів будь-якого профілю, що передусім зумовлено особливостями цієї дисципліни. Він передбачає опанування певного інструментарію історичної науки, вивчення історичного минулого українського народу, проблем етногенезу української нації, закономірностей політичних і соціально-економічних процесів, що відбувалися на теренах України, а також перспектив розвитку української державності.

Методичні вказівки відповідають змісту робочої програми з дисципліни «Історія України», де на аудиторну роботу заплановано 30 годин, а на самостійне вивчення – 90 годин.

ТЕМАТИКА ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ

1 Витоки українського народу та його державності

Поява людини на території України. Суспільна організація, знаряддя праці, житло: палеоліт, мезоліт, неоліт. Неолітична революція. Трипільська культура. Бронзовий вік на теренах України. Кіммерійці. Скіфи. Сармати. Античні міста-держави у Причорномор'ї. Східні слов'яни у давнину.

2 Україна княжої доби

Передумови утворення держави на Русі. «Норманська теорія» походження Київської Русі та її оцінка в сучасній історіографії. Соціально-економічний та політичний лад. Ранньофеодальний характер Київської Русі.

Олег. Ігор. Ольга. Боротьба з печенігами. Походи на Візантію. Прихід до влади Володимира Великого. Прийняття християнства, значення цього кроку. Діяльність Ярослава Мудрого та міжусобиці після його смерті. Правління Володимира Мономаха.

Причини феодальної роздробленості Київської Русі. Князівства Середнього Подніпров'я. Галицько-Волинське князівство. Походи Батия на Київську Русь. Боротьба проти монголо-татарських завойовників. Героїчна оборона Києва. Наслідки монголо-татарської навали для розвитку українських земель.

Історичне значення Київської Русі та Галицько-Волинської держави.

3 Україна в складі Литви та Польщі. Козацька доба

Особливості Литовсько-Руської держави. Основні напрями політики князів: Гедиміна, Ольгерда, Ягайла. Устрій українських земель у складі Великого князівства Литовського. Кревська унія (1385 р.) та зміна політичного курсу Литви. Діяльність князя Вітовта. Городельська унія. Українські землі у XV – першій половині XVI ст. Литовські статuti.

Люблінська унія (1569 р.): причини, зміст, наслідки. Брестська унія (1596 р.) Соціальна структура українських земель литовсько-польської доби. Форми державного управління в Речі Посполитій. Система міського самоврядування за Магдебурзьким правом. Вхідження частини українських земель до складу Угорщини, Молдовського князівства та Московської держави.

Виникнення українського козацтва. Причини виникнення козацтва як самостійної станової групи. Поява реєстрового козацтва. Козацтво у другій половині XVI ст. – першій половині XVII ст. Виникнення Запорізької Січі, склад населення та основні заняття козаків. Козацько-селянські повстання кінця XVI – першої третини XVII ст. Петро Сагайдачний.

4 Визвольна війна українського народу середини XVII ст. Формування української держави

Причини, рушійні сили, характер та основна мета визвольної боротьби. Проблема її типології та періодизації. Повстання Б.Хмельницького. Бойові дії 1648 – 1649 рр. Зборівський договір. Війна з Польщею 1650 – 1653 рр. Організація української державності. Адміністративно-територіальний устрій. Соціальні відносини. Зовнішня політика. Українсько-російські зв'язки. Рада в Переяславі у січні 1654 р. «Березневі статті». Вхід України під протекторат Росії. Порухення Переяславської угоди царем. Зовнішня політика Б.Хмельницького 1655 – 1657 рр. Укладання україно-шведського союзу. Історичне значення Б.Хмельницького.

5 Велика руїна

Ліквідація спадкоємного гетьманату. Політика І.Виговського. Наростання невдоволення політикою І.Виговського серед частини козацтва, придушення повстання М.Пушкаря. Умови гадяцького договору (1658 р.). Конотопська битва. Ю.Хмельницький. Підписання нового Переяславського договору 1659 р. Розкол України на Правобережну та Лівобережну. П.Тетеря. І.Брюховецький.

Обмеження прав Української козацької держави у другій половині XVIII ст. Поділ України між Росією та Польщею. Андрусівське перемир'я 1667 р. Гетьман П.Дорошенко та його боротьба за збереження єдності України. Розкол України на два гетьманства. Бучацький мирний договір 1672 р. Капітуляція П.Дорошенка перед московським військом.

Причини поразки та історичне значення української національної революції.

6 Гетьманщина

Організація суспільно-політичного життя Запорозької Січі у другій половині XVII – на початку XVIII ст. Підписання «Вічного миру» між Росією та Польщею 1686 р. Імперська доктрина Росії щодо України. Гетьманування І.Мазепи. Північна війна. Таємні переговори І.Мазепи з Карлом XII та Станіславом Ліщинським. Знищення Батуріна. Полтавська битва 1709 р. Гетьман П.Орлик та його Конституція 1710 р.

7 Ліквідація української автономної державності

Українська політика Петра I. Гетьманування І.Скоропадський. «Перша малоросійська колегія» 1722 р. П.Полуботок – наказний гетьман. Останні гетьмани Д.Апостол, К.Розумовський. Українська політика Катерини II. Друга Малоросійська колегія 1764 р. Ліквідація Запорозької Січі 1775 р. і подальша доля козацтва.

Соціально-економічний, політичний розвиток Правобережної та Західної України. Коліївщина 1768 р. Заселення Південної України. Поділи Польщі та

перехід українських земель до Російської та Австрійської імперій. Ліквідація Кримського ханства.

8 Україна у складі Російської та Австро-Угорської імперій

Національна політика російського й австрійського урядів. Національно-визвольний рух в Україні XIX ст. Масонські ложі. Декабристський рух на Україні. Миколаївська реакція. Польське повстання 1830 – 1831 рр. і Україна. Кирило-Мефодіївське товариство Т.Г.Шевченка – ідейний натхненник українського відродження.

Соціально-економічна політика австрійського уряду щодо українських земель. Діяльність «Товариства священників» та культурно-освітнього гуртка «Руська трійця». Твір «Русалка Дністрова». Події революції 1848 – 1849 рр. у західноукраїнських землях. Українці у першому парламенті Австро-Угорщини. Діяльність трьох напрямів у суспільно-політичному русі Західної України: москвофіли, народовці і радикали.

Суспільні течії та рухи другої половини XIX ст.: народники, соціал-демократи, ліберали та український національний рух. М.Драгоманов – автор концепції громадівського соціалізму. Валуєвський циркуляр 1863 р. та Ємський акт 1876 р. Виникнення політичних організацій і партій, їх програми та діяльність. Діяльність М.Грушевського.

Криза феодально-кріпосницької системи в Російській та Австро-Угорській імперіях. Реформи 1860-1870-х рр., що прискорили капіталістичний розвиток України. Індустріалізація економіки: завершення промислового перевороту. Капіталізація сільського господарства. Особливості капіталізації Західної України. Розшарування селянства. Формування робітничого класу.

Україна в період першої російської революції 1905-1907 рр. Масові соціальні виступи та діяльність громадських організацій. Боротьба у Державній думі за автономію України та українізацію освіти. Об'єднання українських депутатів в «Українську думську громаду».

Політичне становище після поразки революції. Формування режиму політичної реакції. Аграрна політика Столипіна на Україні, її економічні та політичні наслідки. Переселенський рух українського селянства на схід Російської імперії. Трудова міграція з українських земель Австро-Угорщини.

Причини і характер I світової війни. Головні військові дії на території України. Політичні течії і партії в умовах війни. Українські січові стрільці.

9 Українська національно-демократична революція 1917 – 1921 рр.

Політична ситуація в Україні після Лютневої революції. Створення Центральної Ради. Повернення в Україну М.Грушевського, висування вимоги національно-територіальної автономії України. Скликання Українського національного конгресу. Відновлення діяльності українських політичних партій та громадських організацій. Формування Рад робітничих, селянських і солдатських депутатів.

I Універсал Центральної Ради. Утворення Генерального Секретаріату. Пошуки компромісу з Тимчасовим урядом. II Універсал Центральної Ради. Україна в умовах загальної революційної кризи в країні. Перемога збройного повстання в Петрограді і політика Центральної Ради. III Універсал Центральної Ради. Проголошення Української Народної Республіки.

Вибори до Установчих зборів на Україні і їх наслідки. «Маніфест до українського народу з ультимативними вимогами до Української Ради». I Всеукраїнський з'їзд Рад. Проголошення Української Республіки Рад у Харкові. Початок загального наступу радянських військ проти УНР. Бій під Крутами. IV Універсал Центральної Ради. Проголошення незалежності УНР. Захоплення Києва військами М.Муравйова. Початок переговорів між УНР і країнами Четвертого союзу у Бресті. Умови договору. Німецько-австрійська окупація України. Причини і наслідки конфлікту Центральної Ради і німецько-австрійської адміністрації.

Гетьманський переворот 29 квітня 1918 р. Внутрішня і зовнішня політика гетьманського уряду. Національно-культурна політика. Боротьба антигетьманських сил в Україні. Причини падіння гетьманату. Проголошення ЗУНР. Перетворення в Західній Україні. Боротьба з польською експансією. УГА. Створення Директорії, її склад, внутрішня і зовнішня політика. Акт злуки УНР та ЗУНР 22 січня 1919р.

Загальний наступ радянських військ. Неспроможність армії Директорії чинити опір. Відступ Директорії з Києва, пошуки союзників. Відновлення радянської влади в Україні у 1919 р. Політика радянсько-більшовицького уряду України. Боротьба з політикою «воєнного комунізму». Н.Махно.

Захоплення території України денікінськими військами. Характерні риси денікінського окупаційного режиму. «Зимовий похід» армії УНР тилами Білої, а потім – Червоної армій. Розгром Денікіна. Встановлення радянської влади в Україні втретє і остаточно. Останні спроби Білої армії П.Врангеля перехопити ініціативу та ліквідація його війська.

Зближення УНР і Польщі. Варшавський договір. Радянсько-польська війна. Римський радянсько-польський мирний договір 1921 р. Основні причини поразки Української національно-демократичної революції 1917 – 1921 рр.

10 Міжвоєнний період історії українського народу

Розруха народного господарства за «воєнного комунізму». Економічна криза. Голод 1921 – 1923 рр. Соціально-політична криза. Повстання селянства проти продрозкладки та політики «воєнного комунізму». X з'їзд РКП(б) у березні 1921 р. Перехід від політики «воєнного комунізму» до НЕПу. Сутність НЕПу. Основні зміни в період НЕПу: у сільському господарстві, у промисловості, у галузі торгівлі і фінансів. Особливості реалізації НЕПу в Україні. Причини згорання НЕПу.

Державний статус України на початку 20-х рр. Різні підходи до об'єднання республік: принцип федерації (В.Ленін) і принцип автономізації (Й.Сталін). Утворення СРСР. Вхід України до СРСР і втрата нею державного

суверенітету. Українізація: суть, причини, наслідки. Українське культурне відродження. Причини згорання українізації.

Особливості процесу індустріалізації в Україні. Труднощі індустріалізації. Джерела індустріалізації. Позитивні і негативні наслідки індустріалізації. Більшовицька доктрина щодо селянства. Причини колективізації сільського господарства. Насильницьке залучення селян до колгоспів. Проголошення суцільної колективізації. Голодомор 1932 – 1933 рр. Демографічні втрати.

Утвердження сталінського тоталітарного режиму в Україні. Монополія на владу, ідеологію, керування економікою. Бюрократизація політичної системи радянського суспільства. Масові репресії та їх напрями. «Великий терор» 1937 – 1938 рр.

Соціально-економічний, політичний розвиток західноукраїнських земель, Закарпаття, Буковини.

11 Україна в роки Другої світової війни

Політика великих держав напередодні війни щодо України. Мюнхенська змова і справа Закарпатської України. Договір про ненапад між СРСР і Німеччиною. Таємний протокол і питання західноукраїнських земель. Початок Другої світової війни. Вступ Червоної Армії на західноукраїнські землі. Приєднання до Радянського Союзу Західної України, Північної Буковини та Південної Бессарабії. Соціально-економічні та політичні перетворення на західноукраїнських землях. Репресії проти місцевого населення.

Напад фашистської Німеччини на СРСР. Український напрям у планах «Барбаросса», «Ост» і «Зеленій папці». Створення Південно-Західного і Південного фронтів для оборони України. Причини поразок радянських військ. Оборонні бої влітку-восени 1941 р. (оборона Одеси, Києва, Севастополя). Мобілізація економічного, соціально-політичного потенціалу України на відсіч агресору. Евакуація. Остаточна окупація України.

Розгром німецько-фашистських військ під Москвою. Контрнаступ радянських військ в Україні. Поразки Червоної Армії в районі Харкова та Криму. Відступ до Волги і Кавказу. Німецько-фашистський окупаційний режим. Розчленування України між зонами окупації. Масові знищення людей.

Народна боротьба на окупованій території. Радянський рух опору: партизанські закони (С.А.Ковпак, О.Ф.Федоров, М.І.Наумов), підпільні обкоми КП(б)У тощо. Створення Українського штабу партизанського руху. Основні форми боротьби партизан.

Національно-визвольний рух опору. Проголошення ОУН акту відновлення державності 30 червня 1941 р. та його наслідки. Причини глибоких ідеологічних суперечностей між двома течіями руху Опору в Україні. Політика ОУН щодо фашистських окупантів. Створення та діяльність УПА.

Сталінградська битва і початок визволення України. Звільнення перших населених пунктів України у східному Донбасі у грудні 1942 р. Масове визволення українських земель в ході Курської битви. Форсування Дніпра і визволення Києва. Завершальні бої за визволення території республіки.

Відкриття союзниками другого фронту. Визволення народів Європи від фашистських окупантів. Капітуляція Німеччини. Розгром імперіалістичної Японії. Внесок українського народу в перемогу над Німеччиною та її союзниками. Людські й матеріальні втрати України.

12 Суспільно-політичний, соціально-економічний розвиток України від другої половини 1940-х до початку 1980-х рр.

Територіальні зміни в Україні після Другої світової війни. Возз'єднання українських земель. Операція «Вісла». Передача Криму від РРФСР до УРСР. Україна на міжнародній арені після Другої світової війни. УРСР – один із засновників і член Організації Об'єднаних Націй.

Перехід Радянської України до мирного будівництва (друга половина 40-х – початок 50-х рр.). Відродження народного господарства. Голод 1946 – 1947 рр. Грошова реформа. Соціально-економічні перетворення в західних областях. «Радянізація» Західної України. Перехід УПА до збройного підпілля. Загибель Р.Шухевича та завершення збройної боротьби.

Суспільно-політичне життя. Масові репресії. Деформуючий вплив сталінщини на політичну систему, на суспільно-політичні процеси. «Чистка» національних кадрів. «Ждановщина» в Україні. Утиски інтелігенції.

Смерть Й.Сталіна. XX з'їзд КПРС та його значення. Обрання першим секретарем ЦК КПРС М.С.Хрущова. Часткова реабілітація жертв політичних репресій. Спроби розширення прав республік. Експерименти в економіці та сільському господарстві. Заходи в соціальній сфері. Досягнення і суперечливі процеси в сфері культури. Шістдесятники. Зародження дисидентського руху. Поразка хрущовських реформ.

Жовтневий /1964р./ Пленум ЦК КПРС та обрання першим секретарем ЦК КПРС Л.І.Брежнєва. Спроби запровадження економічних реформ 1965 – 1967 рр. та причини їх провалу. Наростання труднощів і недоліків у сільському господарстві, промисловості, соціальній сфері. Посилення кризових явищ. Згорання демократії. Політика русифікації та жорсткого централізму, узаконення безмежної влади КПРС. Правозахисний рух.

13 Україна і процес перебудови в СРСР

Зміни у партійно-державному керівництві країни після смерті Л.Брежнєва. М.Горбачов і шляхи виходу з кризи. Періодизація перебудови. Проведення економічних реформ. Реформа політичної системи. Чорнобильська катастрофа. Погіршення економічної ситуації в Україні у другій половині 1980-х років. Становище в сільському господарстві. Продовольчі труднощі. Формування економічних передумов розпаду СРСР.

Відродження національно-визвольних процесів. Поява масових рухів і організацій. Відновлення Української Гельсінської спілки. Радикалізація політичних сил. Протистояння між реформаторським і консервативними силами

у КПРС. Виникнення нових політичних партій та зародження багатопартійності. Початок формування Народного руху України за перебудову.

Перші демократичні вибори до Верховної Ради УРСР 1990 р., їх перебіг та результати. Проголошення державного суверенітету України 16 липня 1990 р. Спроба державного перевороту в СРСР. Акт проголошення незалежності України 24 серпня 1991 р. Референдум 1 грудня 1991 р. і вибори Президента України. Припинення існування Радянського Союзу і утворення СНД. Причини розпаду СРСР.

14 Незалежна Україна в сучасному світі

Розбудова державотворчих процесів. Становлення владних структур. Особливості трансформації Верховної ради УРСР у вищий законодавчий орган незалежної України. Формування збройних сил незалежної України.

Економічні проблеми. Об'єктивні і суб'єктивні труднощі формування національної економіки. Прорахунки у здійсненні реформ. Спад виробництва. Становище у сільському господарстві. Проблема утвердження приватної власності на землю. Створення власної фінансової системи. Запровадження гривні. Основні підсумки економічних перетворень 1991 – 1999 рр. Початок економічного зростання. Соціальна сфера. Зміни в чисельності та соціальному складі населення. Життєвий рівень.

Переформування політичних сил після перемоги Л.Кучми на виборах. Відновлення конституційного процесу. Прийняття Конституції України 1996 р. та її значення. Проблеми конституційної реформи. Президентські вибори 1994, 1999, 2004, 2010, 2014 та 2019 рр. «Помаранчева» революція і «Революція гідності» та їх історичне значення. Антитерористична операція на Сході України. Війна України з Росією.

Міжнародне визнання незалежності України. Основні напрямки зовнішньої політики України. Участь України в загальноєвропейському процесі. Діяльність України в ООН. Вступ до ради Європи. Відносини з сусідніми державами. Нові тенденції в культурному та духовному житті. Процес національного відродження. Здобутки у формуванні громадянського суспільства. Запровадження принципів гендерної рівності, протидія насильству у сім'ї. Політика держави щодо релігії та церкви. Українська діаспора.

ТЕМАТИКА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Тема 1. Витоки українського народу та його державності

План

1. Початок формування людської цивілізації на території України.
2. Кіммерійсько-сарматська доба (IX ст. до н.е. – III ст. н.е.).
3. Грецькі міста-держави Північного Причорномор'я.
4. Східні слов'яни у давнину.

Методичні рекомендації

Це перша тема з курсу історії України. Необхідно привчити себе засвоювати категоріальний апарат. Навчитись складати свій короткий історичний словник. Це значно полегшить подальшу роботу над складними темами курсу історії України. Використовуючи довідкову літературу, дайте визначення основним поняттям теми: палеоліт, мезоліт, неоліт, неолітична революція, енеоліт, бронзовий вік, родова община, плем'я, матріархат, Трипільська культура, етнос, кочовики, кіммерійці, скіфи, сармати, готи, гуни, слов'яни, колонізація, міста-держави.

Готуючись до першого питання, необхідно, перш за все, виділити основні періоди первісної епохи. Зверніть увагу, що ця періодизація створена, виходячи із домінуючої ролі того чи іншого матеріалу при виготовленні знарядь праці:

- Палеоліт або стародавній кам'яний вік (1 млн. – 10 тис. років до н.е.);
- Мезоліт або середній кам'яний вік (10 тис. – 6 тис. років до н.е.);
- Неоліт або новий кам'яний вік (6 тис. – 4 тис. років до н.е.);
- Енеоліт або мідно-кам'яний вік (4 тис. – 3 тис. років до н.е.);
- Бронзовий вік (2 тис. – 1 тис. років до н.е.);
- Залізний вік (від 1 тис. до н.е.).

Спробуйте проаналізувати кожний період первісної епохи, як змінювалися знаряддя праці, основні заняття населення, форми суспільної організації, основні досягнення духовної культури. Особливу увагу зверніть на період так званої «неолітичної революції» та добу трипільської культури. Необхідно визначити їх головні здобутки та підкреслити наслідки, які вони мали на подальший розвиток найдавнішого населення України.

Під час підготовки до наступного питання зверніть увагу на народи, які мешкали на півдні України (кіммерійці, скіфи, сармати, готи, гуни). Дайте характеристику кожному народу: територія проживання, основні заняття, військове мистецтво, суспільний устрій, побут та культура.

При вивченні третього питання необхідно проаналізувати причини початку грецької колонізації Північного Причорномор'я. Назвіть основні міста-держави, які виникли в цьому регіоні. Зверніть увагу на стосунки античних полісів з кочовими народами півдня України, охарактеризуйте їх

суспільний устрій, економічне життя. Визначте причини занепаду та історичне значення грецьких міст-держав Північного Причорномор'я.

Розглядаючи останнє питання спробуйте з'ясувати походження слов'ян та як утворилися три гілки (західна, південна і східна) слов'янського етносу. Анти. Визначте, які племінні об'єднання східних слов'ян утворилися на території України. Дайте характеристику східним слов'янам у давнину (територія розселення, суспільний устрій, побут, звичаї тощо).

Література

1. Бойко О.Д. Історія України: підручник / О.Д.Бойко. 5-те вид., доп. К.: Академвидав, 2019. 717 с.
2. Бунятян К.П. Давнє населення України. К.: Либідь, 1999. 228 с.
3. Борисова О.В., Климов А.О. Історія української державності. У 2-х т. К.: Кондор, 2018. Т. 1. 314 с.; Т. 2. 464 с.
4. Гарін В.Б., Кіпцар І.А., Кондратенко О.В. Історія України: Навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2017. 240 с.
5. Голубець М. Велика історія України. У 2-х т. К.: Центр навчальної літератури, 2019. Т.1. 352 с.; Т.2. 400 с.
6. Держава і цивілізація в історії України: монографія / М.Є.Горелов, О.П.Моця, О.О.Рафальський. К.: Еко-Продакшн, 2009. 879 с.
7. Дорошенко Д.М. Короткий курс історії України. К.: Центр навчальної літератури, 2020. 234 с.
8. Дорошко М. Історія України. Курс лекцій. К.: Саміт-книга, 2021. 472 с.
9. Залізник Л. Стародавня історія України. К.: Темпора, 2012. 541 с.
10. Історія України / Відп. ред. Ю.Сливка; керівник авт. кол. Ю.Зайцев. Львів: Світ, 2003. 520 с.
11. Історія України / В.Ф.Верстюк, О.В.Гарань, О.І.Гуржій та ін.; Під ред. В.А.Смолія. К.: Альтернативи, 2002. 472 с.
12. Історія України: підручник / В.А. Качкан, В.М. Левандовський, О.Б. Величко та ін.; за ред. В.А. Качкана. 2-ге вид. К.: «Медицина», 2018. 360 с.
13. Котляр М.Ф. Русь язичницька. Біля витоків східнослов'янської цивілізації. – К.: Заповіт, 1995. – 288 с.
14. Палій О. Короткий курс історії України. К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2017. 464 с.
15. Первіснообщинний лад і зародження станово-класового суспільства. (Документи). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.history.univ.kiev.ua/ukrbooks/perelik.html>
16. Світлична В.В. Історія України: Навчальний посібник. К.: Каравела, 2005. 408 с.
17. Субтельний О. Україна: історія. К.: Либідь, 1993. 720 с.
18. Хоткевич Г. Історія України (до кінця XVI ст.). К.: Центр навчальної літератури, 2020. 229 с.

Тема 2. Україна княжої доби

План

1. Виникнення держави у східних слов'ян, теорії походження Київської Русі.
2. Соціально-економічний розвиток Київської Русі.
3. Політична роздробленість Київської Русі (кінець XI – початок XIII ст.).
4. Історичне значення Київської Русі

Методичні рекомендації

Готуючись до першого питання зверніть увагу на ознаки ранньосередньовічної держави. Спробуйте проаналізувати роль союзів племен східних слов'ян VIII – IX ст. у формуванні передумов для створення Давньоруської держави. Необхідно розглянути теорії походження Київської Русі: «норманська» та природно-історичного (автохтонного) походження. Охарактеризуйте аргументи, які висували прихильники цих теорій, як оцінює ці теорії сучасна історіографія. Дайте пояснення походження терміна «Русь».

Під час підготовки до наступного питання необхідно показати соціально-економічний розвиток Київської Русі до періоду феодальної роздробленості. Зверніть увагу на розвиток сільського господарства, ремесел, торгівлі, міст Київської Русі. Спробуйте охарактеризувати соціальну структуру давньоруського суспільства. Проаналізуйте формування феодальних відносин у Київській Русі.

При вивченні третього питання необхідно звернути увагу на чинники, які спричинили феодальну роздробленість Давньоруської держави. Вкажіть на різні точки зору, що існують з цього приводу, на специфіку цього явища на теренах Київської Русі, порівняно з Західною Європою. Проаналізуйте політичний устрій Київської Русі періоду феодальної роздробленості. Спробуйте охарактеризувати найбільші князівства Середнього Подніпров'я (Чернігівське, Київське, Переяславське та ін.), вкажіть їхню територію, опишіть їхні взаємини. Зверніть увагу на боротьбу цих князівств з половцями.

Під час вивчення четвертого питання необхідно проаналізувати значення Київської Русі, підкреслити значення традицій Русі на розвиток національної самосвідомості, ідеї державотворення, культури українського народу. Важливо розглянути походження національної української символіки, назви Україна, дати характеристику найбільш поширеним концепціям українського етногенезу.

Література

1. Бойко О.Д. Історія України: підручник / О.Д.Бойко. 5-те вид., доп. К.: Академвидав, 2019. 717 с.
2. Борисова О.В., Климов А.О. Історія української державності. У 2-х т. К.: Кондор, 2018. Т. 1. 314 с.; Т. 2. 464 с.

3. Гарін В.Б., Кіпцар І.А., Кондратенко О.В. Історія України: Навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2017. 240 с.
4. Голубець М. Велика історія України. У 2-х т. К.: Центр навчальної літератури, 2019. Т.1. 352 с.; Т.2. 400 с.
5. Держава і цивілізація в історії України: монографія / М.Є.Горелов, О.П.Моця, О.О.Рафальський. К.: Еко-Продакшн, 2009. 879 с.
6. Дорошенко Д.М. Короткий курс історії України. К.: Центр навчальної літератури, 2020. 234 с.
7. Дорошко М. Історія України. Курс лекцій. К.: Саміт-книга, 2021. 472 с.
8. Залізник Л. Стародавня історія України. К.: Темпора, 2012. 541 с.
9. «Ізборник». Історія України IX – XVIII ст. Першоджерела та інтерпретації. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://litopys.org.ua>
10. Історія України / Відп. ред. Ю.Сливка; керівник авт. кол. Ю.Зайцев. Львів: Світ, 2003. 520 с.
11. Історія України / В.Ф.Верстюк, О.В.Гарань, О.І.Гуржій та ін.; Під ред. В.А.Смоля. К.: Альтернативи, 2002. 472 с.
12. Історія України: Навчально-методичний посібник для семінарських занять / За ред. В.М.Литвина. К.: Знання, 2006. 607 с.
13. Історія України: підручник / В.А. Качкан, В.М. Левандовський, О.Б. Величко та ін.; за ред. В.А. Качкана. 2-ге вид. К.: «Медицина», 2018. 360 с.
14. Князівства Чернігово-Сіверщини (XI – XII ст.) Владні інституції Чернігово-Сіверщини: ілюстрована історія / В.М.Бойко, Д.В.Казіміров, С.А.Леп'явко. Чернігів: Сіверський центр післядипломної освіти, 2014. С. 9-23.
15. Котляр М.Ф. Еволюція суспільного життя Київської Русі (до середини XII ст.) // Український історичний журнал. 2015. № 3. С. 21-36.
16. Котляр М.Ф. Початки Русі. Довкола 862-го року // Український історичний журнал. 2012. № 2. С. 28-41.
17. Котляр М.Ф. Феномен удільної роздробленості Русі // Український історичний журнал. 2013. № 12. С. 24-37.
18. Лановик Б.Д., Лазарович М.В. Історія України: Навчальний посібник. К.: Знання-Прес, 2001. 698 с.
19. Моця О.П. Київська Русь і країни Європи: характерні риси східнослов'янської державності, рівні міжнародних відносин та напрями контактів // Український історичний журнал. 2007. № 1. С. 4-20.
20. Палій О. Короткий курс історії України. К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2017. 464 с.
21. Полонська-Василенко Н. Історія України: У 2 т. К.: Либідь, 1993. 640 с.
22. Світлична В.В. Історія України: Навчальний посібник. К.: Каравела, 2005. 408 с.
23. Субтельний О. Україна: історія. К.: Либідь, 1993. 720 с.
24. Толочко П. Київська Русь. К.: Альтернативи, 1998. 352 с.
25. Хоткевич Г. Історія України (до кінця XVI ст.). К.: Центр навчальної літератури, 2020. 229 с.

Тема 3. Україна у складі Литви та Польщі. Козацька доба

План

1. Українські землі наприкінці XIV – першій половині XVI ст.
2. Соціально-економічний розвиток України у другій половині XVI – першій половині XVII ст.
3. Козацько-селянські повстання наприкінці XVI – першій третині XVII ст.

Методичні рекомендації

Готуючись до першого питання слід звернути увагу на внутрішньополітичну боротьбу, що точилася у Великому князівстві Литовському та її вплив на подальшу долю цієї держави. Спробуйте проаналізувати зміни на українських землях, які відбулися після прийняття Кревської унії. Потрібно розкрити основні напрями внутрішньої та зовнішньої політики князя Вітовта (1392 – 1430 рр.). Згадайте про військову подію, наслідки якої змусили князя Вітовта відмовитися від намірів остаточно порвати з Польською Короною, а також про битву, результати якої навпаки різко посилили його вплив.

Розглядаючи це питання спробуйте проаналізувати соціально-економічний та політичний розвиток українських земель наприкінці XIV – першій половині XVI ст. Зверніть увагу на розвиток сільського господарства, торгівлі ремесел, міст, становище православної церкви, а також охарактеризуйте соціальні групи українського суспільства тих часів. Проаналізуйте чому відбувся перехід Чернігово-Сіверської та Смоленської земель під владу Московської держави. Як ви вважаєте, чому на початку XVI ст. посилювалася литовсько-російська боротьба за право бути центром «збирання земель Русі»?

При вивченні наступного питання слід показати основні напрями економічного розвитку (сільське господарство, ремесла, торгівля). Дайте характеристику магдебурзькому праву та його особливостям в українських містах. Проаналізуйте вплив на соціально-економічний розвиток українських земель у другій половині XVI – першій половині XVII ст. процесу формування панцино-фільваркового господарства. Як змінювався статус та взаємовідносини різних соціальних груп суспільства.

Під час вивчення третього питання зверніть увагу на безпосередні приводи козацько-селянських повстань кінця XVI ст. Проаналізуйте основні їхні причини та які висувалися вимоги під час цих повстань. Охарактеризуйте перебіг повстань під проводом К.Косинського (1591 – 1593) та С.Наливайка (1594 – 1596). Дайте характеристику гетьманування П. Конашевича-Сагайдачного. Зберіть матеріал щодо козацьких виступів 1620 – 30-х рр. (Марка Жмайла, Тараса Федоровича (Трясила), Івана Сулими, Павла Бута (Павлюка), Якова Острянина, Дмитра Гуні), у чому були причини їхніх поразок. Спробуйте визначити статус українського козацтва за «Ординацією Запорозького реєстрового козацтва» 1638 р., які відбулися зміни.

Література

1. Бойко О.Д. Історія України: підручник / О.Д.Бойко. 5-те вид., доп. К.: Академвидав, 2019. 717 с.
2. Борисова О.В., Климов А.О. Історія української державності. У 2-х т. К.: Кондор, 2018. Т. 1. 314 с.; Т. 2. 464 с.
3. Брехуненко В. Війни українських козаків з Росією до часів Богдана Хмельницького. К.: Брехуненко Н.А., 2007.. 64 с.
4. Гарін В.Б., Кіпцар І.А., Кондратенко О.В. Історія України: Навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2017. 240 с.
5. Голубець М. Велика історія України. У 2-х т. К.: Центр навчальної літератури, 2019. Т.1. 352 с.; Т.2. 400 с.
6. Гурбик А.О. Еволюція соціально-територіальних спільнот у середньовічній Україні (волость, дворище, село, сяринна, спілка). К.: Інститут історії України НАН України, 1998. 319 с.
7. Гуржій О., Реснт О. Славетна Україна. Битви та повстання від княжої до імперської доби. К.: Арій, 2021. 352 с.
8. Дорошенко Д.М. Короткий курс історії України. К.: Центр навчальної літератури, 2020. 234 с.
9. Дорошко М. Історія України. Курс лекцій. К.: Саміт-книга, 2021. 472 с.
10. Історія України / Відп. ред. Ю.Сливка; керівник авт. кол. Ю.Зайцев. Львів: Світ, 2003. 520 с.
11. Історія України / В.Ф.Верстюк, О.В.Гарань, О.І.Гуржій та ін.; Під ред. В.А.Смоля. К.: Альтернативи, 2002. 472 с.
12. Історія України: Навчально-методичний посібник для семінарських занять / За ред. В.М.Литвина. К.: Знання, 2006. 607 с.
13. Історія України: підручник / В.А. Качкан, В.М. Левандовський, О.Б. Величко та ін.; за ред. В.А. Качкана. 2-ге вид. К.: «Медицина», 2018. 360 с.
14. Історія українського козацтва: Нариси: У 2 т. / Редкол.: В.А.Смолій (відп. ред.) та ін. К.: Видавничий дім Києво-Могилянська академія, 2006. Т.1. 800 с.
15. Лановик Б.Д., Лазарович М.В. Історія України: Навчальний посібник. К.: Знання-Прес, 2001. 698 с.
16. Левицький М. Історія українського війська. К.: Центр навчальної літератури, 2020. 846 с.
17. Леп'явко С. Козацькі війни кінця XVI ст. в Україні. Чернігів: Сіверянська думка, 1996. 286 с.
18. Леп'явко С. Великий кордон Європи як фактор становлення українського козацтва (XVI ст.). Запоріжжя: РА «Тандем», 2001. 63 с.
19. Литовсько-польська доба української історії. Початки козащини. (Документи). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.history.univ.kiev.ua/ukrbooks/perelik.html>
20. Моця О.П. Синьоводська битва та її наслідки в контексті середньовічної Європи. // Український історичний журнал. 2012. № 2. С. 4-10.

21. Палій О. Короткий курс історії України. К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2017. 464 с.
22. Русина О.В. Україна під татарами і Литвою // Україна крізь віки. Т. 6. К.: Альтернативи, 1998. 320 с.
23. Сас П.М. Політична культура українського суспільства (кінець XVI – перша половина XVII ст.). К.: Либідь, 1998. 296 с.
24. Світлична В.В. Історія України: Навчальний посібник. К.: Каравела, 2005. 408 с.
25. Терещенко Ю.І. Україна і Європейський світ: Нарис історії від утворення Старокиївської держави до кінця XVI ст.: Навчальний посібник. К.: Перун, 1996. 496 с.
26. Хоткевич Г. Історія України (до кінця XVI ст.). К.: Центр навчальної літератури, 2020. 229 с.
27. Щербак В. Українське козацтво: формування соціального стану. Друга половина XV – середина XVII ст. К.: Видавничий дім «KM Academia», 2000. 300 с.
28. Яворницький Д. Гетьман Петро Конашевич Сагайдачний. Дніпропетровськ: Січ, 1991. 70 с.
29. Яворницький Д. Історія запорізьких козаків: У 3 т. К.: Центр навчальної літератури, 2019. Т.1. 592 с.; Т. 2. 560 с.; Т. 3. 560 с.
30. Яковенко Н.М. Українська шляхта з кінця XIV до середини XVII ст. (Волинь і Центральна Україна). К.: Критика, 2008. 472 с.

Тема 4. Визвольна війна українського народу середини XVII ст.

План

1. Причини, характер, рушійні сили визвольної боротьби. Проблеми її типології та хронологічних меж.
2. Соціальні відносини.
3. Зовнішня політика Б.Хмельницького.
4. Історичне значення діяльності Б.Хмельницького.

Методичні рекомендації

Готуючись до першого питання не пропустить жодної складової, що в ньому вказана. Спробуйте проаналізувати причини, які робили необхідним початок національно-визвольної боротьби в 1648 р., а також чинники, які сприяли цій боротьбі. Слід вказати й характер, рушійні сили, цілі та форми національно-визвольної війни. Спробуйте визначити, які верстви відігравали роль головної рушійної сили у війні. Особливу увагу треба звернути на проблеми типології та хронологічних меж визвольної війни. Яке трактування періодизації національно-визвольної війни у сучасній історіографії? Розкажіть, також, що вам відомо про постать Богдана Хмельницького.

При вивченні другого питання необхідно охарактеризувати права й обов'язки основних соціальних груп населення під час національно-

визвольної війни. Спробуйте з'ясувати, чи змінились феодальні повинності та форми землеволодіння на українських землях під час визвольної війни.

Готуючись до наступного питання слід звернути увагу на те, що спонукало Б.Хмельницького до зміни союзника під час свого гетьманування (Кримське ханство, Османська імперія, Московське царство, Молдавія, Трансильванія, Швеція). Дайте оцінку Переяславській раді (1654 р.). Проаналізуйте зміст «Березневих статей» 1654 р., який статус отримала Україна згідно цих статей. Зверніть увагу на причини укладання московсько-польського Віленського перемир'я 1656 р. та наслідки цієї події для України. Охарактеризуйте зовнішньополітичну діяльність уряду Б.Хмельницького протягом 1656 – 1657 рр.

Розглядаючи четверте питання спробуйте проаналізувати здобутки та прорахунки Б.Хмельницького. Назвіть найбільш поширені в історичній історіографії оцінки його діяльності.

Література

1. Бойко О.Д. Історія України: підручник / О.Д.Бойко. 5-те вид., доп. К.: Академвидав, 2019. 717 с.
2. Борисова О.В., Климов А.О. Історія української державності. У 2-х т. К.: Кондор, 2018. Т. 1. 314 с.; Т. 2. 464 с.
3. Брехуненко В. Богдан Хмельницький. К.: [б.в.], 2007. 69 с.
4. Брехуненко В. Як Росія Україною торгувала. К.: [б.в.], 2007. 64 с.
5. Гарін В.Б., Кіпцар І.А., Кондратенко О.В. Історія України: Навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2017. 240 с.
6. Голубець М. Велика історія України. У 2-х т. К.: Центр навчальної літератури, 2019. Т.1. 352 с.; Т.2. 400 с.
7. Горобець В.М. Від союзу до інкорпорації: українсько-російські відносини другої половини XVII – першої чверті XVIII ст. / НАН України. Інститут історії України. К., 1995. 70 с.
8. Гуржій О., Реєнт О. Славетна Україна. Битви та повстання від княжої до імперської доби. К.: Арій, 2021. 352 с.
9. Гуржій О.І. Українська козацька держава в другій половині XVII – XVIII ст.: Кордони, населення, право. К.: Основи, 1996. 223 с.
10. Держава і цивілізація в історії України: монографія / М.Є.Горелов, О.П.Моця, О.О.Рафальський. К.: Еко-Продакшн, 2009. 879 с.
11. Доба козацько-гетьманської держави (1648 – кінець XVIII ст.): Документи. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.history.univ.kiev.ua/ukrbooks/perelik.html>
12. Дорошенко Д.М. Короткий курс історії України. К.: Центр навчальної літератури, 2020. 234 с.
13. Дорошко М. Історія України. Курс лекцій. К.: Саміт-книга, 2021. 472 с.
14. Історія України / Відп. ред. Ю.Сливка; керівник авт. кол. Ю.Зайцев. Львів: Світ, 2003. 520 с.
15. Історія України / В.Ф.Верстюк, О.В.Гарань, О.І.Гуржій та ін.; Під ред. В.А.Смоля. К.: Альтернативи, 2002. 472 с.

16. Історія України: Навчально-методичний посібник для семінарських занять / За ред. В.М.Литвина. К.: Знання, 2006. 607 с.
17. Історія України: підручник / В.А. Качкан, В.М. Левандовський, О.Б. Величко та ін.; за ред. В.А. Качкана. 2-ге вид. К.: «Медицина», 2018. 360 с.
18. Качмарчик Я. Гетьман Богдан Хмельницький. Перемишль: [б.в.], 1996. 326 с.
19. Лановик Б.Д., Лазарович М.В. Історія України: Навчальний посібник. К.: Знання-Прес, 2001. 698 с.
20. Левицький М. Історія українського війська. К.: Центр навчальної літератури, 2020. 846 с.
21. Палій О. Короткий курс історії України. К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2017. 464 с.
22. Реєнт О.П., Коляда І.А. Усі гетьмани України. Х.: Фоліо, 2017. 416 с.
23. Світлична В.В. Історія України: Навчальний посібник. К.: Каравела, 2005. 408 с.
24. Смолій В., Степанков В. Богдан Хмельницький: Соціально-політичний портрет. К.: Темпора, 2009. 680 с.
25. Смолій В.А., Степанков В.С. Українська державна ідея XVII – XVIII століть: проблеми формування, еволюції, реалізації К.: Альтернативи, 1997. 367 с.
26. Смолій В.А., Степанков В.С. Українська національна революція XVII ст. (1648 – 1676 рр.). К.: Арій, 2016. 480 с.
27. Субтельний О. Україна: історія. К.: Либідь, 1993. 720 с.
28. Україна і Росія в історичній ретроспективі. Т. 1. Українські проекти в Російській імперії. К.: Наукова думка, 2004. 504 с.
29. Чуприна В., Чуприна З. Хмельниччина (1648 – 1657 рр.): Визвольна війна українського народу під проводом Б.Хмельницького. Львів: Світ, 2003. 176 с.
30. Шевчук В. Козацька держава як ідея в системі суспільно-політичного мислення XVI – XVII ст. К.: Грамота, 2007. Кн. 1. 401 с.
31. Щербак В. Українське козацтво: формування соціального стану. Друга половина XV – середина XVII ст. К.: Видавничий дім «KM Academia», 2000. 300 с.
32. Яковенко Н.М. Українська шляхта з кінця XIV до середини XVII ст. (Волинь і Центральна Україна). К.: Критика, 2008. 472 с.

Тема 5. Велика руїна. Гетьманщина

План

1. Гетьманування П.Тетері та І.Брюховецького. Андрусівський договір.
2. Причини поразки та історичне значення української національної революції XVII ст.
3. Гетьманування І.Самойловича. «Вічний мир».

4. Внутрішня і зовнішня політика гетьмана І.Мазепи. Україна у Північній війні. Конституція П.Орлика.

Методичні рекомендації

Готуючись до першого питання проаналізуйте внутрішню та зовнішню політику Павла Тетері та Івана Брюховецького. Спробуйте визначити, за яких обставин вони отримали гетьманську булаву. Як «Чорна рада» в Ніжині 1663 р. вплинула на початок політичного розподілу України? Покажіть взаємовідносини між Лівобережжям і Правобережжям протягом 1663 – 1665 рр. Дайте визначення поняттю «Руїна». Проаналізуйте причини підписання, основні положення та наслідки для України Андрусівського договору 1667 р. між Московщиною й Польщею. Вкажіть, на які частини, згідно договору, поділялася територія козацької України.

При вивченні другого питання проаналізуйте весь хід української національної революції XVII ст. та зробіть висновки про причини поразки національно-визвольної боротьби 1648 – 1676 рр. Визначить історичне значення цієї боротьби на подальшу долю українського народу та спробуйте з'ясувати, як вплинула визвольна боротьба на соціально-політичну ситуацію в Європі.

Під час підготовки до наступного питання охарактеризуйте внутрішню та зовнішню політику Івана Самойловича. Спробуйте з'ясувати взаємовідносини з Московією. Проаналізуйте основні положення та визначте наслідки на становище України підписання Бахчисарайського мирного договору (1681 р.) й «Трактату про вічний мир» (1686 р.).

Розглядаючи останнє питання необхідно охарактеризувати внутрішню та зовнішню політику І.Мазепи. У 1700 р. розпочалася північна війна, покажіть її вплив на ситуацію в Україні. Спробуйте визначити причини, які змусили гетьмана І.Мазепу шукати нових зовнішньополітичних орієнтирів. Дайте оцінку україно-шведському союзу. Проаналізуйте дії Петра I після укладання І.Мазепою угоди зі шведським королем Карлом XII (знищення Батурина, руйнування Запорозької Січі та ін.). Визначте причини поразки І.Мазепи та її наслідки. Як оцінювала дії І.Мазепи радянська історіографія і яка точка зору українських істориків?

Проаналізуйте зміст «Конституції прав і вольностей Війська Запорозького» (1710 р.) П.Орлика. Спробуйте дати відповідь на запитання, яке значення мала «Конституція» для розвитку ідеї відновлення української державності і чому вона не набула чинності.

Література

1. Бойко О.Д. Історія України: підручник / О.Д.Бойко. 5-те вид., доп. К.: Академвидав, 2019. 717 с.
2. Борисова О.В., Климов А.О. Історія української державності. У 2-х т. К.: Кондор, 2018. Т. 1. 314 с.; Т. 2. 464 с.
3. Брехуненко В. Як Росія Україною торгувала. К.: [б.в.], 2007. 64 с.
4. Володарі гетьманської булави. Іст. портрети. К.: Варта, 1994. 557 с.

5. Газін В.В. Крим – Україна: Політичні стосунки періоду гетьманування Павла Тетері (1661 – 1665 pp.) // Український історичний журнал. 2001. № 1. С. 62-73.
6. Гарін В.Б., Кіпцар І.А., Кондратенко О.В. Історія України: Навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2017. 240 с.
7. Голубець М. Велика історія України. У 2-х т. К.: Центр навчальної літератури, 2019. Т.1. 352 с.; Т.2. 400 с.
8. Горобець В.М. Від союзу до інкорпорації: українсько-російські відносини другої половини XVII – першої чверті XVIII ст. / НАН України. Інститут історії України. К., 1995. 70 с.
9. Гуржій О., Реєнт О. Славетна Україна. Битви та повстання від княжої до імперської доби. К.: Арій, 2021. 352 с.
10. Держава і цивілізація в історії України: монографія / М.Є.Горелов, О.П.Моця, О.О.Рафальський. К.: Еко-Продакшн, 2009. 879 с.
11. Доба козацько-гетьманської держави (1648 – кінець XVIII ст.): Документи. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.history.univ.kiev.ua/ukrbooks/perelik.html>
12. Дорошенко Д.М. Короткий курс історії України. К.: Центр навчальної літератури, 2020. 234 с.
13. Дорошко М. Історія України. Курс лекцій. К.: Саміт-книга, 2021. 472 с.
14. Іван Мазепа і Москва: Історичні розвідки і статті. К.: Центр навчальної літератури, 2019. 176 с.
15. Історія адміністративно-територіального устрою Чернігово-Сіверщини. Ніжин: Аспект-Поліграф, 2007. 180 с.
16. Історія України / Відп. ред. Ю.Сливка; керівник авт. Кол. Ю.Зайцев. Львів: Світ, 2003. 520 с.
17. Історія України / В.Ф.Верстюк, О.В.Гарань, О.І.Гуржій та ін.; Під ред. В.А.Смоляя. К.: Альтернативи, 2002. 472 с.
18. Історія України: Навчально-методичний посібник для семінарських занять / За ред. В.М.Литвина. К.: Знання, 2006. 607 с.
19. Історія України: підручник / В.А. Качкан, В.М. Левандовський, О.Б. Величко та ін.; за ред. В.А. Качкана. 2-ге вид. К.: «Медицина», 2018. 360 с.
20. Лановик Б.Д., Лазарович М.В. Історія України: Навчальний посібник. К.: Знання-Прес, 2001. 698 с.
21. Левицький М. Історія українського війська. К.: Центр навчальної літератури, 2020. 846 с.
22. Мазепа: Збірник / Передм., упорядкування тексту Ю.І.Іванченка. К.: Мистецтво, 1993. 240 с.
23. Матях В.М. Гетьман в еміграції Пилип Орлик: історико-історіографічний портрет політика // Український історичний журнал. 2011. № 4. С.116-131.
24. Мельник Л.Г. Гетьманщина першої чверті XVIII ст.: навч. посібник. К., 1997. 232 с.
25. Палій О. Короткий курс історії України. К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2017. 464 с.
26. Перша конституція України гетьмана Пилипа Орлика. К., 1994. 81 с.

27. Реєнт О.П., Коляда І.А. Усі гетьмани України. Х.: Фоліо, 2017. 416 с.
28. Світлична В.В. Історія України: Навчальний посібник. К.: Каравела, 2005. 408 с.
29. Слісаренко А., Томенко М. Історія української конституції. К.: Право, 1997. 443 с.
30. Смолій В.А., Ричка В.М. Угоди гетьманського уряду України з Московською державою (1654 – 1764 рр.) очима правознавців // Український історичний журнал. – 1993. – № 4-6.
31. Смолій В.А., Степанков В.С. Правобережна Україна в другій половині XVII – XVIII ст. Проблеми державотворення. К.: Інститут історії України НАН України, 1993. 71 с.
32. Смолій В.А., Степанков В.С. Українська державна ідея XVII – XVIII століть: проблеми формування, еволюції, реалізації К.: Альтернативи, 1997. 367 с.
33. Смолій В.А., Степанков В.С. Українська національна революція XVII ст. (1648 – 1676 рр.). К.: Арій, 2016. 480 с.
34. Субтельний О. Україна: історія. К.: Либідь, 1993. 720 с.
35. Таїрова-Яковлева Т.Г. Іван Мазепа і Російська імперія. Історія «зради». К.: ТОВ Видавництво «КЛЮ», 2013. 403 с.
36. Україна і Росія в історичній ретроспективі. Т. 1. Українські проекти в Російській імперії. К.: Наукова думка, 2004. 504 с.
37. Україна – Росія: діалог історіографій: Матеріали міжнар. Наук. конф. Чернігів – Київ: РНК «Деснянська правда», 2007. 256 с.
38. Федака С. Історія України у датах і подіях: монографія. К.: Видавництво «Український пріоритет», 2018. 368 с.
39. Чухліб Т. Мазепинська Україна між Російською та шведською коронами: дилема вибору протекції // Український історичний журнал. 2009. № 2. С.16-39.
40. Шевчук В. Козацька держава як ідея в системі суспільно-політичного мислення XVI – XVII ст. К.: Грамота, 2007. Кн. 1. 401 с.
41. Яковенко Н. Нариси історії України з найдавніших часів до кінця XVIII ст. К.: Генеза, 1997. 380 с.

Тема 6. Ліквідація української автономної державності у XVIII ст.

План

1. Українська політика Петра І.
2. Останні гетьмани: Д.Апостол та К.Розумовський. Остаточне скасування української державності.
3. Південна, Правобережна та Західна Україна у XVIII ст.

Методичні рекомендації

Під час підготовки до першого питання зверніть увагу на політичну ситуацію в Україні, яка склалася після поразки гетьмана І.Мазепа.

Охарактеризуйте діяльність гетьмана І.Скоропадського. Проаналізуйте політику імператора Петра I щодо українських земель. Спробуйте з'ясувати, чому перша чверть XVIII ст. отримала назву – період форсованого наступу на українську автономію. Назвіть причини створення Малоросійської колегії, дайте характеристику її діяльності та наслідкам. Охарактеризуйте діяльність гетьмана П.Полуботка. Як він намагався захистити залишки української автономії?

Готуючись до другого питання треба спочатку звернути увагу на причини, що спонукали царський уряд відновити гетьманство. Охарактеризуйте внутрішню політику гетьмана Д.Апостола. Проаналізуйте «Решительные пункты» 1728 р. Розкрийте зміни в українській політиці уряду Анни Іоанівни. Охарактеризуйте розвиток Гетьманщини за часів правління гетьмана К.Розумовського. Спробуйте визначити причини остаточної ліквідації української автономії імператрицею Катериною II. Яка була подальша доля українського козацтва після знищення Запорізької Січі?

При вивченні останнього питання спочатку треба проаналізувати процес приєднання до Російської імперії південних регіонів України та Криму. Прослідкуйте зміни політичного та соціально-економічного устрою Правобережної та Західної України протягом XVIII ст. Визначте причини, хід та наслідки національно-визвольної боротьби на українських землях під владою Польщі (повстання під проводом полковника Семена Палія, гайдамацький рух, рух опришків). Як на подальшу долю українського народу вплинули три поділи Речі Посполитої?

Література

1. Бойко О.Д. Історія України: підручник / О.Д.Бойко. 5-те вид., доп. К.: Академвидав, 2019. 717 с.
2. Брехуненко В. Як Росія Україною торгувала. К.: [б.в.], 2007. 64 с.
3. Борисова О.В., Климов А.О. Історія української державності. У 2-х т. К.: Кондор, 2018. Т. 1. 314 с.; Т. 2. 464 с.
4. Володарі гетьманської булави. Іст. портрети. К.: Варта, 1994. 557 с.
5. Гарін В.Б., Кіпцар І.А., Кондратенко О.В. Історія України: Навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2017. 240 с.
6. Голубець М. Велика історія України. У 2-х т. К.: Центр навчальної літератури, 2019. Т.1. 352 с.; Т.2. 400 с.
7. Горобець В.М. Від союзу до інкорпорації: українсько-російські відносини другої половини XVII – першої чверті XVIII ст. / НАН України. Інститут історії України. К., 1995. 70 с.
8. Гуржій О.І. Українська козацька держава в другій половині XVII – XVIII ст.: Кордони, населення, право. К.: Основи, 1996. 223 с.
9. Держава і цивілізація в історії України: монографія / М.Є.Горелов, О.П.Моця, О.О.Рафальський. К.: Еко-Продакшн, 2009. 879 с.
10. Доба козацько-гетьманської держави (1648 – кінець XVIII ст.): Документи. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.history.univ.kiev.ua/ukrbooks/perelik.html>

11. Дорошенко Д.М. Короткий курс історії України. К.: Центр навчальної літератури, 2020. 234 с.
12. Дорошко М. Історія України. Курс лекцій. К.: Саміт-книга, 2021. 472 с.
13. Історія України / Відп. ред. Ю.Сливка; керівник авт. Кол. Ю.Зайцев. Львів: Світ, 2003. 520 с.
14. Історія України / В.Ф.Верстюк, О.В.Гарань, О.І.Гуржій та ін.; Під ред. В.А.Смолія. К.: Альтернативи, 2002. 472 с.
15. Історія України: Навчально-методичний посібник для семінарських занять / За ред. В.М.Литвина. К.: Знання, 2006. 607 с.
16. Історія України: підручник / В.А. Качкан, В.М. Левандовський, О.Б. Величко та ін.; за ред. В.А. Качкана. 2-ге вид. К.: «Медицина», 2018. 360 с.
17. Когут З. Російський централізм і українська автономія: Ліквідація Гетьманщини, 1760 – 1830. К.: Основи, 1996. 317 с.
18. Лановик Б.Д., Лазарович М.В. Історія України: Навчальний посібник. К.: Знання-Прес, 2001. 698 с.
19. Левицький М. Історія українського війська. К.: Центр навчальної літератури, 2020. 846 с.
20. Мельник Л.Г. Гетьманщина першої чверті XVIII ст.: навч. посібник. К., 1997. 232 с.
21. Палій О. Короткий курс історії України. К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2017. 464 с.
22. Реєнт О.П., Коляда І.А. Усі гетьмани України. Х.: Фоліо, 2017. 416 с.
23. Світлична В.В. Історія України: Навчальний посібник. К.: Каравела, 2005. 408 с.
24. Смолій В.А., Ричка В.М. Угоди гетьманського уряду України з Московською державою (1654 – 1764 рр.) очима правознавців // Український історичний журнал. 1993. № 4-6.
25. Смолій В.А., Степанков В.С. Правобережна Україна в другій половині XVII – XVIII ст. Проблеми державотворення. К.: Інститут історії України, 1993. 71 с.
26. Смолій В.А., Степанков В.С. Українська державна ідея XVII – XVIII століть: проблеми формування, еволюції, реалізації. К.: Альтернативи, 1997. 367 с.
27. Україна і Росія в історичній ретроспективі. – Т. 1. Українські проекти в Російській імперії. К.: Наукова думка, 2004. 504 с.
28. Україна – Росія: діалог історіографій: Матеріали міжнар. Наук. конф. Чернігів – Київ: РНК «Деснянська правда», 2007. 256 с.
29. Федака С. Історія України у датах і подіях: монографія. К.: Видавництво «Український пріоритет», 2018. 368 с.
30. Яковенко Н. Нарис історії України з найдавніших часів до кінця XVIII ст. К.: Генеза, 1997. 380 с.

Тема 7. Україна у складі Російської та Австро-Угорської імперій

План

1. Соціально-економічний розвиток українських земель у складі Російської імперії.
2. Розвиток України у складі Австро-Угорської імперії
3. Політичне життя України на початку ХХ ст.

Методичні рекомендації

Під час підготовки до першого питання зверніть увагу на становище поміщицьких та державних селян, капіталістичні відносини в сільському господарстві Наддніпрянської України у першій половині ХІХ ст. Проаналізуйте реформи в Російській імперії 1860 – 1870-х рр., особливо спробуйте вказати причини та наслідки скасування кріпацтва у 1861 р. Охарактеризуйте розвиток капіталізму в промисловості, торгівлі, транспорті, розгляньте розвиток українських міст. Проаналізуйте індустріалізацію Наддніпрянської України. Дайте відповідь на запитання, як економічний розвиток Наддніпрянської України вплинув на соціальні та етнічні зміни в українському суспільстві ХІХ ст.

Готуючись до другого питання поясніть, чим були викликані реформи наприкінці ХVІІІ ст. в Австро-Угорській імперії, на що вони були спрямовані, які їхні результати і чому ця спроба так і залишилася незавершеною. Спробуйте охарактеризувати галузі народного господарства, які домінували на теренах Західної України у ХІХ ст. Проаналізуйте вплив реформ 1848 – 1849 рр. в Австро-Угорській імперії на розвиток капіталістичних відносин на західноукраїнських землях.

При вивченні наступного питання зверніть увагу на виникнення перших українських партій Західної та Наддніпрянської України, охарактеризуйте їхні програмні вимоги, лідерів та роль в політичному житті:

- Русько-українська радикальна партія /РУРП/ (1890 р.);
- Русько-український християнський союз (1896 р.);
- Українська національно-демократична партія /УНДП/ (1899 р.);
- Українська соціал-демократична партія /УСДП/ (1899 р.);
- Революційна українська партія /РУП/ (1900);
- Українська національна партія / УНП/ (1902 р.);
- Українська соціалістична партія /УСП/ (1903 р.);
- Українська соціал-демократична спілка /УСДП/ (1904 р.);
- Українська демократична партія /УДП/ (1904 р.);
- Українська радикальна партія /УРП/ (1904 р.);
- Українська соціал-демократична робітничка партія /УСДРП/ (1905 р.);
- Українська демократично-радикальна партія /УДРП/ (1905 р.).

Проаналізуйте діяльність та програми російських політичних партій, які діяли на Наддніпрянській Україні:

- Російська соціал-демократична партія /РСДРП/ (1898 р.);
- Партія соціалістів-революціонерів /есери/ (1900 р.);

- Конституційно-демократична партія /кадети/ (1905 р.);
- «Союз 17 жовтня» /октябристи/ (1905 р.);
- «Союз руського народу» /чорносотенці/ (1905 р.).

Особливу увагу приділіть причинам та характеру революції 1905 – 1907 рр. в Російській імперії. Спробуйте охарактеризувати основні етапи революції, їх характерні риси та особливості. Який вплив на розвиток українського національного руху мав Маніфест Миколи II 17 жовтня 1905 р. Покажіть здобутки українського національного руху в період революції. Проаналізуйте діяльність Української думської громади у I та II Державних думах. Визначте причини поразки революції та її наслідки. Розглядаючи післяреволюційний період зверніть увагу на особливостях реакції в соціально-культурній сфері Наддніпрянської України. Проаналізуйте причини, головні ідеї та наслідки столипінської аграрної реформи. Вкажіть її результати в Україні і, в цілому, у Російській імперії.

Література

1. Бойко О.Д. Історія України: підручник / О.Д.Бойко. 5-те вид., доп. К.: Академвидав, 2019. 717 с.
2. Борисова О.В., Климов А.О. Історія української державності. У 2-х т. К.: Кондор, 2018. Т. 1. 314 с. Т. 2. 464 с.
3. Гарін В.Б., Кіпцар І.А., Кондратенко О.В. Історія України: Навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2017. 240 с.
4. Голубець М. Велика історія України. У 2-х т. К.: Центр навчальної літератури, 2019. Т.1. 352 с.; Т.2. 400 с.
5. Грицак Я. Нариси історії України: Формування модерної української нації XIX – XX ст. К.: Yakaboo Publishing, 2019. 656 с.
6. Дорошенко Д.М. Короткий курс історії України. К.: Центр навчальної літератури, 2020. 234 с.
7. Дорошко М. Історія України. Курс лекцій. К.: Саміт-книга, 2021. 472 с.
8. Історія України / Відп. ред. Ю.Сливка; керівник авт. кол. Ю.Зайцев. Львів: Світ, 2003. 520 с.
9. Історія України / В.Ф.Верстюк, О.В.Гарань, О.І.Гуржій та ін.; Під ред. В.А.Смоля. К.: Альтернативи, 2002. 472 с.
10. Історія України: Навчально-методичний посібник для семінарських занять / За ред. В.М.Литвина. К.: Знання, 2006. 607 с.
11. Історія України. Навчальні посібники, довідник з історії України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://history.franko.lviv.ua>
12. Історія України в особах: XIX – XX ст. К.: Україна, 1995. 480 с.
13. Історія України: підручник / В.А. Качкан, В.М. Левандовський, О.Б. Величко та ін.; за ред. В.А. Качкана. 2-ге вид. К.: «Медицина», 2018. 360 с.
14. Касьянов Г. Українська інтелігенція на рубежі XIX – XX століть.: соціально-політичний портрет. К.: Либідь, 1993. 176 с.
15. Катренко А.М. Український національний рух XIX ст.: У 2 ч. К., 1998-1999. Ч.1. Перша половина XIX ст. К., 1998. 88 с.; Ч. 2. 60–90-ті роки XIX ст. К., 1999. 190 с.

16. Колесник В.Ф., Рафальський О.О. Український рух в Австро-Угорщині (кінець XIX – початок XX ст.). К.: Стилос, 1998. 36 с.
17. Лановик Б.Д., Лазарович М.В. Історія України: Навчальний посібник. К.: Знання-Прес, 2001. 698 с.
18. Новітня історія України (1900 – 2000): Підручник / А.Г.Слюсаренко, В.І.Гусев, В.П.Дрожжин та ін. К.: Вища школа, 2000. 663 с.
19. Палій О. Короткий курс історії України. К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2017. 464 с.
20. Полонська-Василенко Н. Історія України: У 2 т. К.: Либідь, 1993. 640 с.
21. Присяжнюк Ю.П., Горенко Л.М. Ринкова еволюція аграрних відносин в Україні (друга половина XIX ст. – 1905 р.) // Український історичний журнал. 2000. № 5. С. 88-97.
22. Реєнт О. Україна в імперську добу (XIX – початок XX ст.). К.: Арій, 2016. 320 с.
23. Сарбей В.Г. Історія України XIX – поч. XX ст. К.: Генеза, 1996. 247 с.
24. Світлична В.В. Історія України: Навчальний посібник. К.: Каравела, 2005. 408 с.
25. Субтельний О. Україна: історія. К.: Либідь, 1993. 720 с.
26. Україна в XX столітті (1900 – 2000): збірник документів і матеріалів: навч. посіб. / Упор.: А.Г.Слюсаренко, В.І.Гусев, В.Ю.Король та ін. К.: Вища школа, 2000. 352 с.
27. Україна і Росія в історичній ретроспективі. Т. 1. Українські проекти в Російській імперії. К.: Наукова думка, 2004. 504 с.
28. «Українське питання» в Російській імперії (кінець XIX – початок XX ст.): В 3 ч. / НАН України. Інститут історії України. Від. ред. В.Г. Сарбей. К., 1999. Ч. 1. 205 с.; Ч. 2. 487 с.; Ч. 3. 276 с.
29. Українські політичні партії кінця XIX – початку XX ст. програмові і довідникові матеріали. – К., 1993.
30. Федака С. Історія України у датах і подіях: монографія. К.: Видавництво «Український пріоритет», 2018. 368 с.

Тема 8. Міжвоєнний період історії українського народу

План

1. Становище радянської України на початку 1920-х рр.
2. Утворення Союзу РСР.
3. Західноукраїнські землі у 1920 – 1939 рр.

Методичні рекомендації

Готуючись до першого питання зверніть увагу на міжнародне та економічне становище радянської України на початку 1920-х років. Охарактеризуйте політичну ситуацію в цей період. Покажіть причини і наслідки голоду 1921 -1922 років

Під час підготовки до другого питання визначить причини, що сприяли об'єднанню радянських республік. Спробуйте дати характеристику плану «автономізації» Й.Сталіна та поглядам В.Леніна на майбутній устрій об'єднаної радянської держави. Яка позиція стосовно цього питання була у керівників УСРР? Розкрийте статус УСРР у новоствореному СРСР. Проаналізуйте етапи входження УСРР до складу Союзу Радянських Соціалістичних Республік:

- перший етап (червень 1919 р. – грудень 1920 р.) – утворення «воєнно-політичного союзу» радянських республік, збереження за Україною формального статусу незалежної держави;
- другий етап (грудень 1920 р. – грудень 1922 р.) – формування договірної федерації, посилення підпорядкування України, обмеження її суверенітету;
- третій етап (грудень 1922 р. – травень 1925 р.) – утворення СРСР, втрата Україною незалежності.

При підготовці до останнього питання зверніть увагу на те, під владою яких держав опинилися західноукраїнські землі на початку 1920-х рр. Проаналізуйте політику, яку проводили уряди Польщі, Чехословаччини та Румунії по відношенню до українського народу. Розгляньте стосунки українців з представниками інших народів. Охарактеризуйте політичний та соціально-економічний розвиток у 1920 – 1930-х рр. на Західній Україні. Розкажіть про утворення Організації українських націоналістів та методи її діяльності. Проаналізуйте роль у громадсько-політичному та культурному житті української греко-католицької церкви. Розгляньте особливості політичної боротьби в Закарпатті та створення Карпатської Січі. Яке історичне значення мало проголошення 15 березня 1939 р. незалежності Карпатської України?

Література

1. Баган О. Націоналізм і націоналістичний рух. Історія та ідеї. Дрогобич: Відродження, 1994. 192 с.
2. Білас І.Г. Репресивно-каральна система в Україні 1917 – 1953: Суспільно-політичний та історико-правовий аналіз: У 2 кн. К.: Либідь, 1994. Кн. 1. 424 с.; Кн. 2. 684 с.
3. Білокін С. Масовий терор як засіб державного управління в СРСР (1917 – 1941 рр.). Джерелознавче дослідження. Дрогобич: Коло, 2013. Т. 2. 1066 с.
4. Бойко О.Д. Історія України: підручник / О.Д.Бойко. 5-те вид., доп. К.: Академвидав, 2019. 717 с.
5. Борисова О.В., Климов А.О. Історія української державності. У 2-х т. К.: Кондор, 2018. Т. 1. 314 с. Т. 2. 464 с.
6. Гарін В.Б., Кіпцар І.А., Кондратенко О.В. Історія України: Навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2017. 240 с.
7. Голод 1921 – 1923 років в Україні: Збірник документів і матеріалів. К.: Наукова думка, 1993. 239 с.

8. Голубець М. Велика історія України. У 2-х т. К.: Центр навчальної літератури, 2019. Т.1. 352 с.; Т.2. 400 с.
9. Грицак Я. Нариси історії України: Формування модерної української нації XIX – XX ст. К.: Yakaboo Publishing, 2019. 656 с.
10. Дорошенко Д.М. Короткий курс історії України. К.: Центр навчальної літератури, 2020. 234 с.
11. Дорошко М. Історія України. Курс лекцій. К.: Саміт-книга, 2021. 472 с.
12. Історія України / Відп. ред. Ю.Сливка; керівник авт. кол. Ю.Зайцев. Львів: Світ, 2003. 520 с.
13. Історія України / В.Ф.Верстюк, О.В.Гарань, О.І.Гуржій та ін.; Під ред. В.А.Смолія. К.: Альтернативи, 2002. 472 с.
14. Історія України: Навчально-методичний посібник для семінарських занять / За ред. В.М.Литвина. К.: Знання, 2006. 607 с.
15. Історія України: підручник / В.А. Качкан, В.М. Левандовський, О.Б. Величко та ін.; за ред. В.А. Качкана. 2-ге вид. К.: «Медицина», 2018. 360 с.
16. Кентій А. Нариси історії Організації українських націоналістів (1929–1941 рр.). К.: Інститут історії України НАН України, 1998. 200 с.
17. Костюк Г. Сталінізм в Україні (генеза і наслідки). К.: Смолоскип, 1995. 508 с.
18. Кугутяк М. Галичина: сторінки історії. Нарис суспільно-політичного руху (XIX ст. – 1939). Івано-Франківськ [б.в.], 1993. 199 с.
19. Кульчицький С. Комунізм в Україні: перше десятиріччя (1919 – 1928 рр.). К.: Основи, 1996. 396 с.
20. Кульчицький С.В. Україна між двома війнами 1921 – 1939 рр. / Україна крізь віки. Т. 11. К.: Альтернативи, 1999. 336 с.
21. Лановик Б.Д., Лазарович М.В. Історія України: Навчальний посібник. К.: Знання-Прес, 2001. 698 с.
22. Нагаєвський І. Історія української держави двадцятого століття. К.: Український письменник, 1993. 412 с.
23. Новітня історія України (1900 – 2000): Підручник / А.Г.Слюсаренко, В.І.Гусев, В.П.Дрожжин та ін. К.: Вища школа, 2000. 663 с.
24. Палій О. Короткий курс історії України. К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2017. 464 с.
25. Політична історія України. XX століття: У 6 т. Т. 3: Утвердження радянського ладу в Україні (1921 – 1938) / С.В.Кульчицький (кер.), Ю.І.Шаповал, В.А.Греченко та ін. К.: Генеза, 2003. 448 с.
26. Полонська-Василенко Н. Історія України: У 2 т. К.: Либідь, 1993. 640 с.
27. Рубльов О.С., Черченко Ю.А. Сталінщина й доля західноукраїнської інтелігенції 20 – 50-ті роки XX ст. К.: Наукова думка, 1994. 340 с.
28. Світлична В.В. Історія України: Навчальний посібник. К.: Каравела, 2005. 408 с.
29. Соляр І. Українське національно-демократичне об'єднання. Перший період діяльності (1925 – 1928). Львів, 1995. 70 с.
30. Субтельний О. Україна: історія. К.: Либідь, 1993. 720 с.

31. Україна за радянської доби (1921 – 1985 pp.). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.history.univ.kiev.ua/ukrbooks/perelik.html>
32. Україна у ХХ ст. (1900 – 2000): Збірник документів і матеріалів / Упоряд.: А.Г.Слюсаренко, В.І.Гусєв, В.Ю.Король та ін. К.: Вища школа, 2000. 350 с.
33. Федака С. Історія України у датах і події: монографія. К.: Видавництво «Український пріоритет», 2018. 368 с.
34. Чоповський В. Українська інтелігенція в національно-визвольному русі на Західній Україні (1918 – 1939). Львів: Край, 1993. 168 с.
35. Шаповал Ю.І. Україна 20 – 50-х років: сторінки неписаної історії. К.: Наукова думка, 1993. 352 с.
36. Шаповал Ю., Пристайко В., Золотарьов В. ЧК–ГПУ–НКВД в Україні: особи, факти, документи. К.: Абрис, 1997. 608 с.

Тема 9. Україна в роки Другої світової війни

План

1. Встановлення фашистського окупаційного режиму. Рух опору.
2. Визволення українських земель від гітлерівських окупантів.
3. Підсумки Другої світової війни.

Методичні рекомендації

Під час вивчення першого питання спочатку з'ясуйте, які зони окупації існували на території України, який там був встановлений адміністративно-територіальний устрій і чим вони відрізнялися. Проаналізуйте «Генеральний план Ост». Охарактеризуйте нацистський «новий порядок» стосовно військовополонених, євреїв та цивільного населення в цілому.

Розкажіть про створення радянського підпілля та партизанського руху на окупованих територіях України, зокрема на Чернігівщині. Проаналізуйте етапи розвитку радянського партизанського руху:

- перший – «зародження і становлення» – тривав із початку війни до кінця 1942 р.;
- другий – «стабілізації» – тягнувся до середини 1943 р.;
- третій – «активних наступальних дій» – тривав до розгрому фашистів.

Спробуйте визначити роль Українського штабу партизанського руху на чолі з Т.Строкачем у розгортанні партизанської боротьби. Охарактеризуйте діяльність великих партизанських загонів і з'єднань на чолі з С.Ковпаком, М.Попудренком, О.Сабуровим, О.Федоровим, М.Наумовим, І.Боровиком, П.Вершигорою та ін. Назвіть успішні акції радянських партизан.

Охарактеризуйте націоналістичний Рух Опору, зверніть увагу на ставлення до Німеччини та Радянського Союзу ОУН (Б) і ОУН (М). Проаналізуйте причини ухвалення Акту про відновлення Української Держави 30 червня 1941 р. Розкажіть про боротьбу оунівського підпілля та створення й діяльність Української повстанської армії. Охарактеризуйте

стосунки між ОУН-УПА і радянськими партизанами. Яке ставлення до УПА було у радянського керівництва?

Під час розгляду другого питання охарактеризуйте Сталінградську та Курську битви, визволення Києва. Назвіть коли і який український населений пункт було визволено першим. Спробуйте дати відповідь на запитання, чому в ході битви за Дніпро звання Героя Радянського Союзу одержало понад 20% від усіх його кавалерів. Розкажіть про наступальні операції чотирьох Українських фронтів у 1944 р.:

- Житомирсько-Бердичівська операція (грудень 1943 р. – січень 1944 р.);
- Корсунь-Шевченківська операція (січень – лютий 1944 р.);
- Ровенсько-Луцька операція (січень – лютий 1944 р.);
- Криворізька операція (січень – лютий 1944 р.);
- Визволення Одеси, Миколаєва (березень – квітень 1944 р.);
- Визволення Криму (квітень – травень 1944 р.);
- Львівсько-Сандомирська операція (липень – серпень 1944 р.);
- Східно-Карпатська операція (вересень – жовтень 1944 р.).

Розкажіть про завершальний етап Другої світової війни (визволення Європи від фашистських окупантів радянськими та союзницькими військами, битва за Берлін та капітуляція Німеччини, розгром імперіалістичної Японії).

Готуючись до останнього питання з'ясуйте, як вплинули рішення Кримської і Потсдамської конференцій на післявоєнній устрій Європи? Вхідження Закарпаття до складу УРСР. Проаналізуйте підсумки Другої світової війни. Визначить роль Радянського Союзу і західних держав у перемозі над нацистською Німеччиною та її союзниками. Які уроки війни актуальні, на Вашу думку, і в наш час?

Література

1. Актуальні проблеми партизансько-підпільного руху в Україні в роки Великої вітчизняної війни: матеріали міжнар. наук. конф., м. Корюківка, 14 грудня 2011р. / упор. С.В.Бутко, Р.І.Пилявець. Чернігів: Десна Поліграф, 2012. 202 с.
2. Безсмертя. Книга Пам'яті України. 1941 – 1945. К.: Пошуково-видавниче агентство «Книга Пам'яті України», 2000. 944 с.
3. Бойко О.Д. Історія України: підручник / О.Д.Бойко. 5-те вид., доп. К.: Академвидав, 2014. 717 с.
4. Борисова О.В., Климов А.О. Історія української державності. У 2-х т. К.: Кондор, 2018. Т. 1. 314 с. Т. 2. 464 с.
5. Боротьба й діяльність ОУН під час війни. Документи й матеріали // Український історичний журнал. 2000. № 2.
6. Ветров І. Економічна експансія третього рейху в Україні. К.: Четверта хвиля, 2000. 232 с.
7. Визволення України: Велика Вітчизняна війна 1941 – 1945: Хронологічний довідник / Відповід. ред. Е.Афонін. К.: Парлам. вид-во, 1999. 135 с.

8. Волинь 1943: Скорботна річниця. // Війна і мир / за ред. Л.Івшиної. К., 2004. С. 292-382.
9. Гарін В.Б., Кіпцар І.А., Кондратенко О.В. Історія України: Навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2017. 240 с.
10. Голубець М. Велика історія України. У 2-х т. К.: Центр навчальної літератури, 2019. Т.1. 352 с.; Т. 2. 400 с.
11. Дорошенко Д.М. Короткий курс історії України. К.: Центр навчальної літератури, 2020. 234 с.
12. Дорошко М. Історія України. Курс лекцій. К.: Саміт-книга, 2021. 472 с.
13. Історія України / Відп. ред. Ю.Сливка; керівник авт. кол. Ю.Зайцев. Львів: Світ, 2003. 520 с.
14. Історія України / В.Ф.Верстюк, О.В.Гарань, О.І.Гуржій та ін.; Під ред. В.А.Смоля. К.: Альтернативи, 2002. 472 с.
15. Історія України: Навчально-методичний посібник для семінарських занять / За ред. В.М.Литвина. К.: Знання, 2006. 607 с.
16. Історія України: підручник / В.А. Качкан, В.М. Левандовський, О.Б. Величко та ін.; за ред. В.А. Качкана. 2-ге вид. К.: «Медицина», 2018. 360 с.
17. Касьянов Г.В. Ідеологія ОУН: історико-ретроспективний аналіз // Український історичний журнал. 2004. № 1. С. 29-43.
18. Книга скорботи України: Місто-герой Київ / Заг. наук. ред. В.Ю.Короля і П.П.Панченка. К.: Пошуково-видавниче агентство «Книга Пам'яті України», 2003. 724 с.
19. Коваль М.В. Друга світова війна та історична пам'ять // Український історичний журнал. 2000. № 3. С. 3-21.
20. Коваль М.В. Україна: 1939 – 1945. Маловідомі і непрочитані сторінки історії. К.: Вища школа, 1995. 194 с.
21. Король В.Ю. Трагедія військовополонених на окупованій території України в 1941 – 1944 роках. К.: Видавничий центр «Академія», 2002. 128 с.
22. Косик В. Україна і Німеччина у Другій світовій війні. Париж – Нью-Йорк – Львів, 1993. 658 с.
23. Кульчицький С. ОУН-УПА: справа в істині, а не в політичній монополії на минуле // Україна incognita / За ред. Л.Івшиної. К., 2008. С. 322-327.
24. Лановик Б.Д., Лазарович М.В. Історія України: Навчальний посібник. К.: Знання-Прес, 2001. 698 с.
25. Лисенко О.Є. Підсумки Другої світової війни та Україна // Український історичний журнал. 2005. № 6. С. 128-139.
26. Лисенко О.Є. Подолання «міфу війни», або від якої спадщини ми відмовляємося: науковий дискурс, політика пам'яті та сучасні виклики (з приводу 70-річчя перемоги над нацизмом і фашизмом) // Український історичний журнал. 2015. № 3. С. 4-21.
27. Лисяк-Рудницький І. Український визвольний рух під час Другої світової війни / Лисяк-Рудницький І. Історичні есе. В 2 т. Т. 2 / Пер. з англ. У.Гавришків, Я.Грицака. К.: Основи, 1994. 573 с.

28. Мірчук П. Українська повстанська армія 1942-1952. Дослідження. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://oun-upa.org:ua/mirczuk>
29. Муковський І.Т., Лисенко О.Є. Звитяга і жертвність. Українці на фронтах Другої світової війни. К.: Пошуково-видавниче агентство «Книга Пам'яті України», 1997. 567 с.
30. Новітня історія України (1900 – 2000): Підручник / А.Г.Слюсаренко, В.І.Гусев, В.П.Дрожжин та ін. К.: Вища школа, 2000. 663 с.
31. Палій О. Короткий курс історії України. К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2017. 464 с.
32. Патриляк І.К. До питання про внесок ОУН та УПА у боротьбу проти нацистських окупантів на території України // Український історичний журнал. 2004. № 5. С. 81-96.
33. Патриляк І.К. Націоналістичний партизанський рух на території Західної України влітку 1941 р. // Український історичний журнал. 2000. № 4. С. 113-119.
34. Політична історія України. ХХ століття: У 6 т. Т. 4: Україна у Другій світовій війні / Керівник тому В.І.Кучер К.: Генеза, 2003. 584 с.
35. Світлична В.В. Історія України: Навчальний посібник. К.: Каравела, 2005. 408 с.
36. Сергійчук В. ОУН – УПА в роки війни: Нові документи і матеріали. К., 1996. 496 с.
37. Субтельний О. Україна: історія. К.: Либідь, 1993. 720 с.
38. Трофимович В. Україна в роки Другої світової війни (1939 – 1945). Львів: Вид-во НТШ, 1995. 102 с.
39. Україна в ХХ ст. (1900 – 2000): Збірник документів і матеріалів / Упоряд.: А.Г.Слюсаренко, В.І.Гусев, В.Ю.Король та ін. К.: Вища школа, 2000. 350 с.
40. Україна за радянської доби (1921-1985). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.history.univ.kiev.ua/ukrbooks/perelik.html>
41. Український народ у II світовій війні: Навчальний посібник. К.: Школяр, 1998. 237 с.
42. Федака С. Історія України у датах і подіях: монографія. К.: Видавництво «Український пріоритет», 2018. 368 с.
43. Чайковський А. Невідома війна: Партизанський рух в Україні 1941 – 1944 рр. мовою документів, очима історика. К.: Україна, 1994. 256 с.
44. Чернігівщина в роки нацистської окупації: документи і матеріали. / упор. О.Б.Коваленко, Р.Ю.Подкур, О.В.Лисенко. Чернігів, 2013. 430 с.
45. Шаповал Ю., Пристайко В., Золотарьов В. ЧК–ГПУ–НКВД в Україні: особи, факти, документи. К.: Абрис, 1997. 608 с.

Тема 10. Суспільно-політичний, соціально-економічний розвиток України від другої половини 1940-х до початку 1980-х рр.

План

1. Труднощі відбудовчого періоду в Україні. Суспільно-політичне життя кінця 1940-х – початку 1950-х років.
2. Період хрущовської «відлиги» (1953 – 1964 рр.).
3. Україна у період «застою» і кризи радянської системи (1964 – 1985 рр.).

Методичні рекомендації

Під час вивчення першого питання спробуйте з'ясувати, які відбулись територіальні зміни в Україні після Другої світової війни. Передача Криму від РРФСР до УРСР. Проаналізуйте участь України у створенні та діяльності ООН. Вкажіть як відбувався перехід радянської України до мирного будівництва (відбудова промисловості, сільського господарства). Проаналізуйте причини та наслідки голоду 1946 – 1947 рр.

З'ясуйте, як відбувалися соціально-економічні перетворення в західних областях. Як проходила «радянізація» Західної України? Дайте характеристику боротьбі ОУН-УПА наприкінці 1940-х – на початку 1950-х рр.

Проаналізуйте деформуючий вплив сталінщини на політичну систему та суспільно-політичні процеси. Покажіть, як здійснювалась «чистка» національних кадрів та відбувалися утиски інтелігенції. Масові репресії. «Ждановщина» в Україні.

Готуючись до наступного питання зверніть увагу на причини, які спонукали М.Хрущова спробувати реформувати радянське суспільство. Покажіть зміни в громадсько-політичному житті країни. Дайте характеристику XX з'їзду КПРС та його ролі в демократизації життя суспільства. Часткова реабілітація жертв політичних репресій.

Спроби розширення прав республік. Експерименти в економіці, провали в сільському господарстві й наростання продовольчих труднощів. Заходи в соціальній сфері. Рівень життя населення. Досягнення і суперечливі процеси в сфері культури. Шістдесятники. Причини зародження та особливості дисидентського руху в Україні. Дайте оцінку реформаторській діяльності М.Хрущова. Які причини призвели до поразки реформаторських сил в радянському керівництві?

При підготовці до третього питання проаналізуйте причини жовтневого /1964р./ Пленуму ЦК КПРС та обрання першим секретарем ЦК КПРС Л.І.Брежнєва. Спроби запровадження економічних реформ 1965 – 1967 рр. та причини їх провалу. Наростання труднощів і недоліків у сільському господарстві, промисловості, соціальній сфері. Посилення кризових явищ. Згорання демократії. Політика русифікації та жорсткого централізму, узаконення безмежної влади КПРС. Найвидатніші представники дисидентського руху в Україні. Утворення Української Гельсінської спілки (УГС). Правозахисний рух.

Література

1. Баган О. Націоналізм і націоналістичний рух. Історія та ідеї. Дрогобич: Відродження, 1994. 192 с.
2. Бажан О.Г. Опозиційний рух в Україні (друга половина 50-х – 80-ті рр. ХХ ст.). К.: Національна академія наук України, Ін-т історії України, 1996. 193 с.
3. Баран В.К., Даниленко В.М. Україна в умовах системної кризи (1946 – 1980-і рр.). К.: «Альтернативи», 1999. 303 с.
4. Білас І.Г. Репресивно-каральна система в Україні 1917 – 1953: Суспільно-політичний та історико-правовий аналіз: У 2 кн. К.: Либідь, 1994. Кн. 1. 424 с.; Кн. 2. 684 с.
5. Білокінь С. Масовий терор як засіб державного управління в СРСР 1917 – 1941: Джерелознавче дослідження. Дрогобич: Коло, 2013. Т. 2. 1066 с.
6. Бойко О.Д. Історія України: підручник / О.Д.Бойко. 5-те вид., доп. К.: Академвидав, 2019. 717 с.
7. Борисова О.В., Климов А.О. Історія української державності. У 2-х т. К.: Кондор, 2018. Т. 1. 314 с. Т. 2. 464 с.
8. Гарін В.Б., Кіпцар І.А., Кондратенко О.В. Історія України: Навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2017. 240 с.
9. Голубець М. Велика історія України. У 2-х т. К.: Центр навчальної літератури, 2019. Т.1. 352 с.; Т. 2. 400 с.
10. Грицак Я. Нариси історії України: Формування модерної української нації ХІХ – ХХ ст. К.: Yakaboo Publishing, 2019. 656 с.
11. Данилюк Ю.З., Бажан О.Г. Опозиція в Україні (друга половина 50-х – 80-ті рр. ХХ ст.). К.: Рідний край, 2000. 616 с.
12. Дорошенко Д.М. Короткий курс історії України. К.: Центр навчальної літератури, 2020. 234 с.
13. Дорошко М. Історія України. Курс лекцій. К.: Саміт-книга, 2021. 472 с.
14. Історія України / Відп. ред. Ю.Сливка; керівник авт. кол. Ю.Зайцев. Львів: Світ, 2003. 520 с.
15. Історія України / В.Ф.Верстюк, О.В.Гарань, О.І.Гуржій та ін.; Під ред. В.А.Смоля. К.: Альтернативи, 2002. 472 с.
16. Історія України: Навчально-методичний посібник для семінарських занять / За ред. В.М.Литвина. К.: Знання, 2006. 607 с.
17. Історія України: підручник / В.А. Качкан, В.М. Левандовський, О.Б. Величко та ін.; за ред. В.А. Качкана. 2-ге вид. К.: «Медицина», 2018. 360 с.
18. Касьянов Г.В. Ідеологія ОУН: історико-ретроспективний аналіз // Український історичний журнал. 2004. № 1. С. 29-43.
19. Костюк Г. Сталінізм в Україні (генеза і наслідки). К.: Смолоскип, 1995. 508 с.
20. Кульчицький С. ОУН-УПА: справа в істині, а не в політичній монополії на минуле // Україна incognita / За ред. Л.Івшиної. К., 2008. С. 322-327.
21. Лановик Б.Д., Лазарович М.В. Історія України: Навчальний посібник. К.: Знання-Прес, 2001. 698 с.

22. Мірчук П. Українська повстанська армія 1942-1952. Дослідження. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://oun-upa.org.ua/mirczuk>
23. Новітня історія України (1900 – 2000): Підручник / А.Г.Слюсаренко, В.І.Гусев, В.П.Дрожжин та ін. К.: Вища школа, 2000. 663 с.
24. Палій О. Короткий курс історії України. К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2017. 464 с.
25. Рубльов О.С., Черченко Ю.А. Сталінщина й доля західноукраїнської інтелігенції 20 – 50-ті рр.. ХХ ст. К.: Наукова думка, 1994. 340 с.
26. Світлична В.В. Історія України: Навчальний посібник. К.: Каравела, 2005. 408 с.
27. Субтельний О. Україна: історія. К.: Либідь, 1993. 720 с.
28. Україна в ХХ ст. (1900 – 2000): Збірник документів і матеріалів / Упоряд.: А.Г.Слюсаренко, В.І.Гусев, В.Ю.Король та ін. К.: Вища школа, 2000. 350 с.
29. Україна: друга половина ХХ століття: Нариси історії: Навч. посібник / П.П.Панченко, М.Р.Плющ, Л.А.Шевченко та ін. К.: Либідь, 1997. 352 с.
30. Україна за радянської доби (1921-1985). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.history.univ.kiev.ua/ukrbooks/perelik.html>
31. Федака С. Історія України у датах і подіях: монографія. К.: Видавництво «Український пріоритет», 2018. 368 с.
32. Шаповал Ю.І. Україна 20 – 50-х років: сторінки неписаної історії. К.: Наукова думка, 1993. 352 с.

Тема 11. Україна і процес перебудови в СРСР. Проголошення незалежності України

План

1. Перебудова та гласність в Україні: головні чинники, етапи, наслідки.
2. Становлення багатопартійної системи в Україні на межі 80 – 90-х рр. ХХ ст.
3. Розбудова української державності. Становлення владних структур.

Методичні рекомендації

Під час вивчення першого питання спочатку треба з'ясувати, що таке перебудова і гласність, хто ініціював цю політику. Охарактеризуйте головні чинники (у міжнародній, політичній, соціально-економічній та духовній сферах), що зумовили процес перебудови. Вкажіть, як змінювалися погляди на принципи реформування економіки керівництва СРСР. Проаналізуйте особливості етапів перебудови та її наслідки:

- перший етап (квітень 1985 – січень 1987 р.) – визрівання політичного курсу перебудови;
- другий етап (січень 1987 – літо 1988 р.) – кристалізація і усвідомлення основних завдань перебудови, формування та розширення її соціальної бази;

- третій етап (літо 1988 – травень 1989 р.) – зміщення центру рушійних сил перебудови зверху вниз;
- четвертий етап (травень 1989 – лютий 1990 р.) – розмежування, консолідація та протистояння політичних сил;
- п'ятий етап (лютий – грудень 1990 р.) – поступове зміщення вправо акцентів політики керівництва СРСР і радикалізація народних мас;
- шостий етап (грудень 1990 – серпень 1991 р.) – кінець перебудови.

Готуючись до наступного питання зверніть увагу на перші опозиційні організації, їхні програмні засади, лідерів, а також про спроби утворення загальноукраїнського опозиційного руху. Спробуйте визначити, як змінювалось становище і роль в політичному житті Комуністичної партії. Назвіть перші офіційно зареєстровані в Україні політичні партії, їхню спрямованість та лідерів.

При вивченні третього питання спочатку треба дати характеристику процесу зростання національної самосвідомості українського народу, звернути увагу на боротьбі за створення незалежної української держави. Проаналізуйте значення Декларації про державний суверенітет України 16 липня 1990 р. Спробуйте дати відповідь на запитання, чому відбулася спроба державного перевороту в СРСР 19 – 21 серпня 1991 р. Як на ці події відреагувала Верховна Рада України?

Проаналізуйте основні положення Акту про незалежність України, яке його історичне значення. Охарактеризуйте підсумки Всеукраїнського референдуму 1 грудня 1991 р. Що відбулося у Мінську 8 грудня 1991 р. і чому після цього СРСР як об'єкт міжнародного права фактично припинив своє існування? Вкажіть внутрішні та зовнішні чинники, які зумовили появу на політичній карті світу нової незалежної держави – України. Проаналізуйте стартові можливості України після проголошення незалежності. Як відбувалось становлення владних структур України?

Література

1. Акт проголошення незалежності України. Прийнятий Верховною Радою України 24 серпня 1991 р. // Голос України. 1991. № 165.
2. Алексєєв Ю.М. Україна на зламі історичних епох. (Державотворчий процес 1985-1999): навч. посібник / Алексєєв Ю.М., Кульчицький С.В., Слюсаренко А.Г. К.: Екс-ОБ, 2000. 296 с.
3. Баган О. Націоналізм і націоналістичний рух. Історія та ідеї. Дрогобич: Відродження, 1994. 192 с.
4. Бажан О.Г. Опозиційний рух в Україні (друга половина 50-х – 80-ті рр. ХХ ст.). К.: НАН України, Інститут історії України, 1996. 193 с.
5. Баран В.К., Даниленко В.М. Україна в умовах системної кризи (1946 – 1980-і рр.). К.: «Альтернативи», 1999. 304 с.
6. Бойко О.Д. Історія України: підручник / О.Д.Бойко. 5-те вид., доп. К.: Академвидав, 2019. 717 с.
7. Борисова О.В., Климов А.О. Історія української державності. У 2-х т. К.: Кондор, 2018. Т. 1. 314 с. Т. 2. 464 с.

8. Гарань О.В. Убити Дракона. З історії Руху та нових партій України. К.: Либідь, 1993. 200 с.
9. Гарін В.Б., Кіпцар І.А., Кондратенко О.В. Історія України: Навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2017. 240 с.
10. Голубець М. Велика історія України. У 2-х т. К.: Центр навчальної літератури, 2019. Т.1. 352 с.; Т. 2. 400 с.
11. Грабович О. Крах Радянського Союзу та незалежність України // Сучасність. 1992. № 4. С. 32-42.
12. Грицак Я. Нариси історії України: Формування модерної української нації ХІХ – ХХ ст. К.: Yakaboo Publishing, 2019. 656 с.
13. Даниленко В.М., Смольницький М.К. Шлях до незалежності: громадські рухи й суспільні настроїв УРСР другої половини 1980-х рр. // Український історичний журнал. 2011. №4. С. 5-22.
14. Данилюк Ю.З., Бажан О.Г. Опозиція в Україні (друга половина 50-х – 80-ті рр. ХХ ст.). К.: Рідний край, 2000. 616 с.
15. Декларація про державний суверенітет України. К., 1990. 19 с.
16. Дорошенко Д.М. Короткий курс історії України. К.: Центр навчальної літератури, 2020. 234 с.
17. Дорошко М. Історія України. Курс лекцій. К.: Саміт-книга, 2021. 472 с.
18. Історія України / Відп. ред. Ю.Сливка; керівник авт. кол. Ю.Зайцев. Львів: Світ, 2003. 520 с.
19. Історія України / В.Ф.Верстюк, О.В.Гарань, О.І.Гуржій та ін.; Під ред. В.А.Смоля. К.: Альтернативи, 2002. 472 с.
20. Історія України: Навчально-методичний посібник для семінарських занять / За ред. В.М.Литвина. К.: Знання, 2006. 607 с.
21. Історія України: підручник / В.А. Качкан, В.М. Левандовський, О.Б. Величко та ін.; за ред. В.А. Качкана. 2-ге вид. К.: «Медицина», 2018. 360 с.
22. Коропецький І.С. Дещо про минуле, недавнє минуле та сучасне української економіки. К.: Либідь, 1995. 237 с.
23. Лановик Б.Д., Лазарович М.В. Історія України: Навчальний посібник. К.: Знання-Прес, 2001. 698 с.
24. Литвин В.М. Україна на межі тисячоліть (1991 – 2000 рр.) / Україна крізь віки. Т. 14. К.: Альтернативи, 2000. 360 с.
25. Нагаєвський І. Історія української держави двадцятого століття. К.: Український письменник, 1993. 412 с.
26. Новітня історія України (1900 – 2000): Підручник / А.Г.Слюсаренко, В.І.Гусев, В.П.Дрожжин та ін. К.: Вища школа, 2000. 663 с.
27. Палій О. Короткий курс історії України. К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2017. 464 с.
28. Світлична В.В. Історія України: Навчальний посібник. К.: Каравела, 2005. 408 с.
29. Субтельний О. Україна: історія. К.: Либідь, 1993. 720 с.

30. Україна в ХХ ст. (1900 – 2000): Збірник документів і матеріалів / Упоряд.: А.Г.Слюсаренко, В.І.Гусєв, В.Ю.Король та ін. К.: Вища школа, 2000. 350 с.
31. Україна в сучасну добу (1986–1996 рр.). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.history.univ.kiev.ua/ukrbooks/perelik.html>
32. Україна в цифрах у 1991 році: Короткий статистичний довідник. К.: Техніка, 1992.
33. Україна: друга половина ХХ століття: Нариси історії: Навч. посібник / П.П.Панченко, М.Р.Плющ, Л.А.Шевченко та ін. К.: Либідь, 1997. 352 с.
34. Україна: утвердження незалежної держави (1991 – 2001) / В.Ф.Верстюк, Н.П.Барановська, С.В.Віднянський та ін. К.: Альтернативи, 2001. 703 с.
35. Українські ліві: між ленінізмом і соціал-демократією / За ред. О.Гараня, О.Майбороди. К.: Видавничий дім «КМ Academia», 2000. 256 с.
36. Український парламентаризм: минуле і сучасне / За ред. Ю.С.Шемшученка. К.: Парламентське вид-во, 1999. 367 с.
37. Федака С. Історія України у датах і подіях: монографія. К.: Видавництво «Український пріоритет», 2018. 368 с.

Тема 12. Незалежна Україна в сучасному світі

План

1. Громадсько-політичне життя українського суспільства.
2. Економічні реформи. Становище в соціальній сфері.
3. Зовнішня політика української держави.

Методичні рекомендації

Готуючись до першого питання зверніть увагу на першочергові кроки української влади до забезпечення державної незалежності (фіксація кордонів, визначення державної символіки й громадянства, запровадження власної грошової одиниці, формування збройних сил та силових структур). Спробуйте проаналізувати найважливіші події політичного життя 1992 – 2020 років. Позачергові парламентські та президентські вибори 1994 р., їх результати. Переформування політичних сил після перемоги Л.Кучми на виборах. Відновлення конституційного процесу. Прийняття Конституції України 1996 р. та її значення. Проблеми конституційної реформи.

Президентські вибори 1999 р., загострення політичної кризи 2002– 2004 років, Причини та наслідки «Помаранчевої революції». Президент В.Ющенко. Президентські вибори 2010 р. Президент В.Янукович. Зміни до Конституції України. Посилення авторитарних методів в управлінні країною. Причини «Революції гідності». Президентські та парламентські вибори 2014 року. Президент П.Порошенко. Антитерористична операція на Сході України. Президентські та парламентські вибори 2019 р. Президент В.Зеленський. Дайте характеристику найбільш впливовим політичним партіям та громадсько-політичним організаціям сучасної України.

При вивченні другого питання спробуйте охарактеризувати об'єктивні та суб'єктивні труднощі формування національної економіки. Чому відбувся спад виробництва у 1990-х рр. Запровадження гривні. Проаналізуйте становище у сільському господарстві, банківсько-фінансовій сфері. Назвіть позитивні тенденції, які з'явилися в економіці України на початку XXI ст. Як вплинула світова економічна криза 2008 р. на сучасний стан української економіки? Проаналізуйте сучасний стан економіки України.

Охарактеризуйте сучасне становище в соціальній сфері. . Зміни в чисельності та соціальному складі населення. Здобутки у формуванні громадянського суспільства. Запровадження принципів гендерної рівності, протидія насильству у сім'ї. Політика держави щодо релігії та церкви. Українська діаспора.

Під час розгляду останнього питання охарактеризуйте процес визнання незалежності України міжнародним співтовариством, участь української держави в загальноєвропейському процесі, налагодження активної співпраці з авторитетними міжнародними організаціями. Діяльність України в ООН. Вступ до ради Європи. Відносини з сусідніми державами. Європейський та євроатлантичний вектор зовнішньої політики України. Асоціація та встановлення зони вільної торгівлі з Європейським Союзом, надання українцям безвізового режиму з країнами ЄС. Як ці події вплинули на міжнародний авторитет України? Дайте характеристику Мінським угодам.

Література

1. Алексєєв Ю.М. Україна на зламі історичних епох. (Державотворчий процес 1985-1999): навч. посібник / Алексєєв Ю.М., Кульчицький С.В., Слюсаренко А.Г. К.: Екс-ОБ, 2000. 296 с.
2. Білорус О. Глобалізація і національна стратегія України. Броди: Просвіта, 2001. 300 с.
3. Бойко О.Д. Історія України: підручник / О.Д.Бойко. 5-те вид., доп. К.: Академвидав, 2014. 717 с.
4. Бойко О. Новітня історія України: 2014 – 2019 рр. К.: ВЦ «Академія», 2020. 160 с.
5. Брежнєва Т., Їжак О., Шевцов А. Євроатлантична інтеграція України: військово-політичні аспекти. К.: Пороги, 2003. 163 с.
6. Гайдуцький П.І. Незабутні реформи в Україні 1991–2017. К.: ТОВ «ДКС-центр», 2017. 852 с.
7. Гарін В.Б., Кіпцар І.А., Кондратенко О.В. Історія України: Навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2017. 240 с.
8. Головченко В. Дипломатична історія України: підручник. К.: Ніка-Центр, 2018. 420 с.
9. Голубець М. Велика історія України. У 2-х т. К.: Центр навчальної літератури, 2019. Т.1. 352 с.; Т. 2. 400 с.
10. Горбулін В. Який Фенікс народиться зі згарища світової гібридної війни? // Інформаційно-аналітичний тижневик «Дзеркало тижня». 2017. № 41. С. 2. www.DT.UA

11. Горбулін В. Україна – 2018: дорога між викликами й ризиками. Але дорога...// Інформаційно-аналітичний тижневик «Дзеркало тижня». 2017. № 49-50. С. 1-3. www.DT.UA
12. Горбулін В. Криза довіри: у пошуках нового фундаменту стійких альянсів // Інформаційно-аналітичний тижневик «Дзеркало тижня». 2018. № 10. С. 1-3. www.DT.UA
13. Грицак Я. Нариси історії України: Формування модерної української нації XIX – XX ст. К.: Yakaboo Publishing, 2019. 656 с.
14. Громенко С. 250 років фальші: російські міфи історії Криму. Х.: Фоліо, 2019. 255 с.
15. Держава і цивілізація в історії України: монографія / М.Є.Горелов, О.П.Моця, О.О.Рафальський. К.: Еко-Продакшн, 2009. 879 с.
16. Дорошенко Д.М. Короткий курс історії України. К.: Центр навчальної літератури, 2020. 234 с.
17. Дорошко М. Історія України. Курс лекцій. К.: Саміт-книга, 2021. 472 с.
18. Євтух В. Проблеми етнонаціонального розвитку: український і світовий контексти. К.: Стилос, 2001. 204 с.
19. Економіка України та шляхи її реформування: Матеріали Всеукраїнської наради економістів 14 – 15 вересня 1995. К., 1996. 482 с.
20. Історія України / Відп. ред. Ю.Сливка; керівник авт. кол. Ю.Зайцев. Львів: Світ, 2003. 520 с.
21. Історія України / В.Ф.Верстюк, О.В.Гарань, О.І.Гуржій та ін.; Під ред. В.А.Смоля. К.: Альтернативи, 2002. 472 с.
22. Історія України: Навчально-методичний посібник для семінарських занять / За ред. В.М.Литвина. К.: Знання, 2006. 607 с.
23. Історія України: підручник / В.А. Качкан, В.М. Левандовський, О.Б. Величко та ін.; за ред. В.А. Качкана. 2-ге вид. К.: «Медицина», 2018. 360 с.
24. Кармазіна М. «Людина, що грається»: політичні партії в Україні // Інформаційно-аналітичний тижневик «Дзеркало тижня». 2018. № 12. С. 3. www.DT.UA
25. Колодій А.Ф. На шляху до громадянського суспільства. Теоретичні засади й соціокультурні передумови демократичної трансформації в Україні. Львів: Видавництво «Червона Калина», 2002. 276 с.
26. Коропецький І.С. Дещо про минуле, недавнє минуле та сучасне української економіки. К.: Либідь, 1995. 237 с.
27. Кравченко В. Вадим Пристайко: Допомога НАТО робить Україну сильнішою в протидії російській агресії. // Інформаційно-аналітичний тижневик «Дзеркало тижня». 2017. № 27. С. 1-2. www.DT.UA
28. Кульчицький С.В. Україна: суспільство й держава на теренах історії (1991–2006 рр.). // Український історичний журнал. 2006. № 4. С. 15-32.
29. Кульчицький С.В. Утвердження незалежності України: перше десятиліття // Український історичний журнал. 2001. № 2. С. 3-17.
30. Кучма Л.Д. Зламне десятиліття. К.: Інформаційні системи, 2010. 559 с.
31. Кучма Л.Д. Про найголовніше. К., 1999. 351 с.

32. Лановик Б.Д., Лазарович М.В. Історія України: Навчальний посібник. К.: Знання-Прес, 2001. 698 с.
33. Лемєнов О. Новий рік – нова антикорупційна битва. // Інформаційно-аналітичний тижневик «Дзеркало тижня». 2018. № 1. С. 2. www.DT.UA
34. Литвин В.М. Історія України. Підручник. К.: Наукова думка, 2009. 822 с.
35. Литвин В.М. Україна на межі тисячоліть (1991 – 2000 рр.) / Україна крізь віки. Т. 14. К.: Альтернативи, 2000. 360 с.
36. Лукінов І. Економічні трансформації (наприкінці ХХ століття). К., 1997. 455 с.
37. Міклош І. Реформи по-українськи. Що було досягнуто й чого очікувати? // Інформаційно-аналітичний тижневик «Дзеркало тижня». 2017. № 49-50. С. 7. www.DT.UA
38. Новітня історія України (1900 – 2000): Підручник / А.Г.Слюсаренко, В.І.Гусєв, В.П.Дрожжин та ін. К.: Вища школа, 2000. 663 с.
39. Новицький В.Є. Міжнародна економічна діяльність України. К.: КНЕУ, 2003. 948 с.
40. Палій О. Короткий курс історії України. К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2017. 464 с.
41. Політична історія України. ХХ століття: У 6 т. Т. 6: Від тоталітаризму до демократії (1945 – 2002) / О.М.Майборода, Ю.І.Шаповал, О.В.Гарань та ін. К.: Генеза, 2003. 696 с.
42. Рафальський О.О. Національні меншини України у ХХ столітті: історіографічний нарис. К.: Поліус, 2000. 447 с.
43. Розвиток України в регіональній перспективі: політичні, економічні, соціальні проблеми регіоналізації. К., 2002.
44. Світлична В.В. Історія України: Навчальний посібник. К.: Каравела, 2005. 408 с.
45. Соколенко С.І. Глобалізація і економіка України: наукове видавництво. К.: Логос, 1999. 556 с.
46. Україна в ХХ ст. (1900 – 2000): Збірник документів і матеріалів / Упоряд.: А.Г.Слюсаренко, В.І.Гусєв, В.Ю.Король та ін. К.: Вища школа, 2000. 350 с.
47. Україна в сучасну добу (1986–1996 рр.). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.history.univ.kiev.ua/ukrbooks/perelik.html>
48. Україна: друга половина ХХ століття: Нариси історії: Навч. посібник / П.П.Панченко, М.Р.Плющ, Л.А.Шевченко та ін. К.: Либідь, 1997. 352 с.
49. Україна на роздоріжжі: Уроки з міжнародного досвіду економічних реформ / За ред. А.Зіденберга та Л.Хоффмана. К.: Фенікс, 1998. 477 с.
50. Україна: утвердження незалежної держави (1991 – 2001) / В.Ф.Верстюк, Н.П.Барановська, С.В.Віднянський та ін. К.: Альтернативи, 2001. 703 с.
51. Українське суспільство на порозі третього тисячоліття / За ред. М.О.Шульги. К.: Інститут соціології НАН України, 1999. 687 с.
52. Українські ліві: між ленінізмом і соціал-демократією / За ред. О.Гараня, О.Майбороди. К.: Видавничий дім «КМ Academia», 2000. 256 с.

53. Український парламентаризм: минуле і сучасне / За ред. Ю.С.Шемшученка. К.: Парламентське вид-во, 1999. 367 с.
54. Федака С. Історія України у датах і подіях: монографія. К.: Видавництво «Український пріоритет», 2018. 368 с.

Рекомендована література

1. Алексєєв Ю.М., Кульчицький С.В., Слюсаренко А.Г. Україна на зламі історичних епох. (Державотворчій процес 1985-1999 рр.) К.: Тов УВПК «ЕксОб», 2000. 296 с.
2. Білокінь С. Масовий терор як засіб державного управління в СРСР 1917 – 1941: Джерелознавче дослідження. Дрогобич: Коло, 2013. Т. 2. 1066 с.
3. Бойко О.Д. Історія України: підручник / О.Д.Бойко. 5-те вид., доп. К.: Академвидав, 2019. 717 с.
4. Бойко О. Новітня історія України: 2014 – 2019 рр. К.: ВЦ «Академія», 2020. 160 с.
5. Борисова О.В., Климов А.О. Історія української державності. У 2-х т. К.: Кондор, 2018. Т. 1. 314 с. Т. 2. 464 с.
6. Брежнєва Т., Їжак О., Шевцов А. Євроатлантична інтеграція України: військово-політичні аспекти. К.: Пороги, 2003. 163 с.
7. Ветров І. Економічна експансія третього рейху в Україні. К.: Четверта хвиля, 2000. 232 с.
8. Гайдуцький П.І. Незабутні реформи в Україні 1991 – 2017. К.: ТОВ «ДКС-Центр», 2017. 852 с.
9. Гарін В.Б., Кіпцар І.А., Кондратенко О.В. Історія України: Навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2017. 240 с.
10. Головченко В. Дипломатична історія України: підручник. К.: Ніка-Центр, 2018. 420 с.
11. Голод 1921 – 1923 років в Україні: Збірник документів і матеріалів. К.: Наукова думка, 1993. 239 с.
12. Голод 1932 – 1933 років на Україні: очима істориків, мовою документів. К., 1990. 527 с.
13. Голубець М. Велика історія України. У 2-х т. К.: Центр навчальної літератури, 2019. Т.1. 352 с.; Т.2. 400 с.
14. Грицак Я. Нариси історії України: Формування модерної української нації ХІХ – ХХ ст. К.: Yakaboo Publishing, 2019. 656 с.
15. Громенко С. 250 років фальші: російські міфи історії Криму. Х.: Фоліо, 2019. 255 с.
16. Грушевський М. Як жив український народ. Коротка історія України. К.: КМ-Букс, 2019. 136 с.
17. Гуржій О., Реєнт О. Славетна Україна. Битви та повстання від княжої до імперської доби. К.: Арій, 2021. 352 с.
18. Демченко Т. Колективізація та Голодомор 1932 – 1933 рр. на Чернігівщині. Чернігів: РВК «Деснянська правда», 2007. 72 с.
19. Дорошенко Д.М. Короткий курс історії України. К.: Центр навчальної літератури, 2020. 234 с.
20. Дорошко М. Історія України. Курс лекцій. К.: Саміт-книга, 2021. 472 с.
21. Залізняк Л. Стародавня історія України. К.: Темпора, 2012. 541 с.
22. Історія адміністративно-територіального устрою Чернігово-Сіверщини. Ніжин: Аспект-Поліграф, 2007. 180 с.

23. Історія України / Відп. ред. Ю.Сливка; керівник авт. кол. Ю.Зайцев. Львів: Світ, 2003. 520 с.
24. Історія України / В.Ф.Верстюк, О.В.Гарань, О.І.Гуржій та ін.; Під ред. В.А.Смоля. К.: Альтернативи, 2002. 472 с.
25. Історія України: Навчально-методичний посібник для семінарських занять / За ред. В.М.Литвина. К.: Знання, 2006. 607 с.
26. Історія України: підручник / В.А. Качкан, В.М. Левандовський, О.Б. Величко та ін.; за ред. В.А. Качкана. 2-ге вид. К.: «Медицина», 2018. 300 с.
27. Історія української держави: гетьманат ранньомодерної доби / Відп. ред. В. Смолій. НАН України. Інститут історії України. К.: Арій, 2018. 720 с.
28. Коваль М.В. Друга світова війна і Україна (1939-1945 рр.). К.: Інститут історії України НАН України, 1999. 75 с.
29. Ковальчук М. Війна за незалежність з більшовицькою Росією 1917 – 1920. К., 2007. 72 с.
30. Конквест Р. Жнива скорботи: Радянська колективізація і голодомор / Пер. з англ. К.: Либідь, 1993. 384 с.
31. Крип'якевич І., Сварник І. Українська козацька держава і її творець Богдан Хмельницький. К.: Апріорі, 2021. 248 с.
32. Кульчицький С. Комунізм в Україні: перше десятиріччя (1919 – 1928 рр.). К., 1996. 396 с.
33. Кучма Л.Д. Зламане десятиліття. К.: Інформаційні системи, 2010. 559 с.
34. Лановик Б.Д., Лазарович М.В. Історія України: Навчальний посібник. К.: Знання-Прес, 2001. 698 с.
35. Левицький М. Історія українського війська. К.: Центр навчальної літератури. 2020. 846 с.
36. Литвин В.М. Україна: досвід та проблеми державотворення (90-ті роки ХХ ст.). К.: Наукова думка, 2001. 560 с.
37. Нагаєвський І. Історія української держави двадцятого століття. К.: Укр. письменник, 1993. 412 с.
38. Новітня історія України (1900 – 2000): Підручник / А.Г.Слюсаренко, В.І.Гусев, В.П.Дрожжин та ін. К.: Вища школа, 2000. 663 с.
39. Новицький В.Є. Міжнародна економічна діяльність України. К.: КНЕУ, 2003. 946 с.
40. Палій О. Короткий курс історії України. К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2017. 464 с.
41. Політична історія України. ХХ століття: У 6 т. К.: Генеза, 2003.
42. Полонська-Василенко Н. Історія України: У 2 т. К.: Либідь, 1993. 640 с.
43. Рафальський О.О. Національні меншини України у ХХ столітті: Історіографія проблеми. К.: Полюс, 2000. 445 с.
44. Реєнт О.П., Коляда І.А. Усі гетьмани України. Х.: Фоліо, 2017. 416 с.
45. Світлична В.В. Історія України: Навчальний посібник для студентів неісторичних спеціальностей вищих закладів освіти. Друге видання, виправлене і доповнене. К.: Каравела; Львів: Новий Світ-2000, 2002. 304 с.
46. Смолій В.А., Степанков В.С. Українська національна революція ХVІІ ст. (1648 – 1676 рр.). К.: Арій, 2016. 480 с.

47. Солдатенко В.Ф. Українська революція. Історичний нарис: Монографія. К.: Либідь, 1999. 976 с.
48. Субтельний О. Україна: історія. К.: Либідь, 1993. 720 с.
49. Толочко П. Київська Русь. К.: Альтернативи, 1998. 352 с.
50. Трофимович В. Україна в роки Другої світової війни (1939 – 1945). Львів: Вид-во НТШ, 1995. 102 с.
51. Тупченко Ф.Г., Каганов Ю.О., Турченко Г.Ф. Історія України (1914 – 1945). К.: Гельветика, 2021. 368 с.
52. Україна в ХХ ст. (1900 – 2000): Збірник документів і матеріалів / Упоряд.: А.Г.Слюсаренко, В.І.Гусєв, В.Ю.Король та ін. К.: Вища школа, 2000. 350 с.
53. Українська національна революція середини ХХ століття / Укладач Русначенко А. Х.: Олді-Плюс, 2019. 1138 с.
54. Українська Центральна Рада: Документи і матеріали: У 2 т. / НАН України. Ін-т історії України / В.А.Смолій (відп. ред.), В.Ф.Верстюк (упоряд.). Т. 1-2. К.: Наукова думка, 1996 – 1997.
55. Український народ у II світовій війні: Навчальний посібник. К.: Школяр, 1998. 237 с.
56. Федака С. Історія України у датах і подіях: монографія. К.: Видавництво «Український пріоритет», 2018. 368 с.
57. Хоткевич Г. Історія України (до кінця XVI ст.). К.: Центр навчальної літератури, 2020. 229 с.
58. Чайковський А. Невідома війна: Партизанський рух в Україні 1941 – 1944 рр. мовою документів, очима історика. К.: Україна, 1994. 256 с.
59. Чоповський В. Українська інтелігенція в національно-визвольному русі на Західній Україні (1918 – 1941). Львів: Край, 1993. 164 с.
60. Шаповал Ю., Пристайко В., Золотарьов В. ЧК–ГПУ–НКВД в Україні: особи, факти, документи. – К.: Абрис, 1997. 605 с.
61. Яворницький Д. Історія запорізьких козаків: У 3 т. К.: Центр навчальної літератури, 2019. Т. 1. 592 с.; Т. 2. 560 с.; Т.3. 560 с.

Додаток А – Питання до екзамену з курсу «Історія України»

1. Кам'яний вік на території України.
2. Епоха міді – бронзи на території України. Основні досягнення трипільської культури.
3. Виникнення великих племінних союзів в епоху раннього залізного віку (кіммерійці, скіфи, сармати).
4. Античні міста-держави у Причорномор'ї.
5. Розселення східних слов'ян на теренах України, їх життя у давнину.
6. Виникнення держави у східних слов'ян.
7. Зміцнення Київської Русі у X ст.
8. Розвиток Київської Русі в епоху Володимира Великого та Ярослава Мудрого.
9. Прийняття християнства на Русі: причини та історичне значення.
10. Київська Русь за князювання Ярославичів.
11. Феодальна роздробленість Русі. Князівства Середнього Подніпров'я.
12. Галицько-Волинська держава, її історичне значення.
13. Боротьба Русі проти монголо-татарських завойовників.
14. Історичне значення Київської Русі.
15. Захоплення Литвою і Польщею українських земель у XIV ст., політика князів Гедиміна та Ольгерда.
16. Кревська унія, її історичне значення.
17. Українські землі в складі Литовської держави у XV – першій половині XVI ст.
18. Люблінська унія та її наслідки.
19. Брестська церковна унія, її історичне значення.
20. Виникнення українського козацтва. Запорозька Січ.
21. Козацькі повстання 90-х рр. XVI ст.
22. Причини, характер і рушійні сили української національної революції XVIII ст., проблеми типології та хронологічних меж.
23. Бойові дії 1648 – 1652 рр. Зборівський та Білоцерківський договори.
24. Формування української держави в епоху Богдана Хмельницького. Соціальні відносини. Зовнішня політика.
25. Переяславська рада 1654 р. Березневі статті, історичне значення союзу з Москвою.
26. Бойові дії та зовнішня політика Богдана Хмельницького у 1653 – 1657 рр.
27. Історичне значення діяльності Богдана Хмельницького.
28. Гетьманування Івана Виговського. Гадяцький договір.
29. Гетьманування Юрія Хмельницького.
30. Політика Павла Тетері, Івана Брюховецького. Андрусівській договір.
31. Гетьманування Петра Дорошенка: внутрішня і зовнішня політика.
32. Причини поразки та історичне значення української національної революції XVII ст.
33. Гетьманування Івана Мазепи: внутрішня і зовнішня політика. Україна у Північній війні.

34. Ліквідація автономного устрою Гетьманщини XVIII ст.
35. Становище Слобідської та Південної України козацької доби, їхня колонізація.
36. Правобережжя та західноукраїнські землі наприкінці XVII – XVIII ст.
37. Соціально-економічний розвиток підросійської України у XIX ст. Реформи в Російській імперії.
38. Кирило-Мефодіївське товариство та його історичне значення.
39. Громадські, національні та революційні рухи підросійської України у XIX ст.
40. Громадсько-політичне життя Західної України у XIX ст.
41. Україна в часи Першої російської революції.
42. Україна в роки Першої світової війни.
43. Політична ситуація в Україні після Лютневої революції 1917 р.
44. Події, що призвели до проголошення I Універсалу Центральної Ради. Його зміст та історичне значення.
45. Політичне становище в Україні влітку-восени 1917 р.
46. Події, що призвели до проголошення II Універсалу Центральної Ради. Його місце в історії Української революції.
47. III Універсал Центральної Ради, його зміст та історичне значення.
48. Україно-більшовицька війна кінця 1917 – початку 1918 років. Причини поразки українських військ. Історичне значення IV Універсалу Центральної Ради.
49. Захоплення України німецькими та австро-угорськими військами. Українська держава гетьмана Павла Скоропадського
50. Проголошення ЗУНР. Політичні перетворення в Західній Україні.
51. Доба Директорії УНР. Воєнні дії в Україні у 1919 р.
52. Обставини та історичне значення проголошення злуки УНР та ЗУНР.
53. Політика «воєнного комунізму» в Україні: причини, суть, наслідки.
54. Військові дії в Україні у 1920 р. Причини поразки української революції 1917 – 1921 рр., її історичне значення.
55. Основні риси «нової економічної політики» в Україні, її наслідки.
56. Утворення СРСР та участь в ньому України.
57. Політика українізації 1920-х рр.: причини, суть і наслідки.
58. Альтернативи соціалістичного будівництва в СРСР. «Великий перелом» 1929 року, його причини, суть і наслідки.
59. Успіхи та труднощі індустріалізації в Україні.
60. Колективізація сільського господарства в Україні. Голодомор 1932 – 1933 рр., його причини і наслідки.
61. Суспільно-політичне життя України в кінці 1920-х – 1930-х рр. Великий «терор».
62. Українські землі під владою Польщі, Румунії та Чехословаччини у період між двома світовими війнами.
63. Українське питання напередодні Другої світової війни. Доля Закарпатської України.

64. Радянсько-німецький пакт про ненапад та таємний додатковий протокол до нього. Їх зміст та вплив на подальший розвиток подій у світі.
65. Початок Другої світової війни: причини, характер.
66. Вхід Західної України, Північної Буковини до складу СРСР. Політика сталінського уряду на західноукраїнських землях.
67. Напад нацистської Німеччини на СРСР. Оборонні бої радянських військ в Україні. Причини поразок Червоної Армії у початковий період війни.
68. Нацистський окупаційний режим на теренах України.
69. Рух опору в тилу німецьких військ. Радянські партизани і підпільники. Політика ОУН. Створення і діяльність УПА.
70. Результати та уроки Другої світової війни.
71. Післявоєнна відбудова народного господарства. Голод 1946 – 1947 рр., його причини та наслідки.
72. Політико-ідеологічна реакція напр. 1940-х – на поч. 1950-х рр. в Україні.
73. «Радянізація» Західної України 1945-1950-х рр. Боротьба ОУН-УПА.
74. Суспільно-політичне та економічне становище України в період хрущовської «відлиги»
75. Громадсько-політичне життя України в умовах зміцнення авторитарно-бюрократичної системи (друга половина 1960-х – перша половина 1980-х рр.).
76. Наростання застійних явищ в економіці 1965 – 1985 рр., їх наслідки.
77. Об'єктивна зумовленість та суть перебудовних процесів в Україні кінця 1980-х рр.
78. Зростання суспільно-політичної активності населення України наприкінці 1980-х – на початку 1990-х років, виникнення нових громадських організацій, політичних партій і рухів.
79. Всеукраїнський референдум та президентські вибори 1991 р., їх історичне значення.
80. Розбудова української державності 1991 – 1994 рр. Президент України Леонід Кравчук.
81. Прийняття Конституції 1996 р. Її історичне значення. Президент України Леонід Кучма.
82. Україна на міжнародній арені: основні напрямки її зовнішньої політики.
83. Політичні партії сучасної України.
84. Характер та тенденції міжнаціональних відносин у сучасній Україні.
85. Політичні процеси в Україні від Помаранчевої революції 2004 р. до 2013 р. Президенти України Віктор Ющенко, Віктор Янукович.
86. Підсумки та історичне значення «революції гідності» 2013 – 2014 рр. Президент України Петро Порошенко.
87. Президентські та парламентські вибори 2019 р. Президент Володимир Зеленський.
88. Взаємовідносини між державою і церквою в сучасній Україні. Релігійна ситуація на нинішньому етапі.
89. Екологічні проблеми сучасної України.
90. Державна символіка України, її історичне походження

ЗМІСТ

Вступ.....	С. 3
Тематика лекційних занять.....	С. 4
Тема 1. Витоки українського народу та його державності.....	С. 11
Тема 2. Україна княжої доби.....	С. 13
Тема 3. Україна у складі Литви та Польщі. Козацька доба.....	С. 15
Тема 4. Визвольна війна українського народу середини XVII ст.	С. 17
Тема 5. Велика руїна. Гетьманщина.....	С. 19
Тема 6. Ліквідація української автономної державності у XVIII ст.	С. 22
Тема 7. Україна у складі Російської та Австро-Угорської імперій.....	С. 25
Тема 8. Міжвоєнний період історії українського народу.....	С. 27
Тема 9. Україна в роки Другої світової війни.....	С. 30
Тема 10. Суспільно-політичний, соціально-економічний розвиток України від другої половини 1940-х до початку 1980-х рр.	С. 34
Тема 11. Україна і процес перебудови в СРСР. Проголошення незалежності України.....	С. 36
Тема 12. Незалежна Україна в сучасному світі.....	С. 39
Рекомендована література.....	С. 44
Додаток А – Питання до екзамену з курсу «Історія України».....	С. 47